

POLSKIE TOWARZYSTWO ENTOMOLOGICZNE
POLISH ENTOMOLOGICAL SOCIETY

ISSN 0138-0737

**WIADOMOŚCI
ENTOMOLOGICZNE**
(ENTOMOLOGICAL NEWS)

XXIV, 1

POZNAŃ

2005

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

● „Wiadomości Entomologiczne” zamieszczają oryginalne artykuły materiałowe, artykuły przeglądowe, dyskusyjne, notatki faunistyczne i krótkie doniesienia naukowe, których głównym podmiotem są owady, artykuły metodyczne, historiograficzne (w tym biograficzne), recenzje prac entomologicznych, polemiki, sprostowania itp. oraz sprawozdania, komunikaty i inne materiały kronikarskie z zakresu szeroko pojętej działalności entomologicznej. Prace publikowane są w języku polskim. Oryginalne prace materiałowe mogą być w uzasadnionych przypadkach drukowane w języku angielskim, z polskim streszczeniem w pełni prezentującym założenia i wyniki pracy oraz objaśnieniami tabel i rycin także w języku polskim. Możliwość nieodpłatnego publikowania w „Wiadomościach Entomologicznych” mają tylko pełnoprawni członkowie Polskiego Towarzystwa Entomologicznego.

● Objętość artykułów nadesłanych do druku nie powinna przekraczać objętości równoważnej 290 wierszom po maksymalnie 65 znaków (około 10 stron znormalizowanego wydruku (maszynopisu), włączając w to tabele i ryciny). Artykuły przekraczające ustaloną objętość mogą być przyjęte pod warunkiem pokrycia przez autora kosztów edycji objętości ponadnormatywnej (do nadsyłanych materiałów powinna być dołączona deklaracja autora odnośnie gotowości pokrycia tych kosztów, jednak już samo nadesłanie artykułu przekraczającego normatywną objętość traktowane będzie jako złożenie takiej deklaracji). Krótkie doniesienia, recenzje, sprawozdania (za wyjątkiem sprawozdań ze Zjazdów PTEnt. i posiedzeń ZG PTEnt.), komunikaty i materiały kronikarskie nie powinny przekraczać 2 stron znormalizowanego wydruku. Redakcja zastrzega sobie prawo skracania tekstów recenzji, sprawozdań, komunikatów i materiałów kronikarskich oraz poprawiania usterek stylistycznych i dotyczących nazewnictwa, bez uzgodnienia z autorem.

● Osoby nie będące członkami Polskiego Towarzystwa Entomologicznego mają prawo drukowania swoich prac tylko za pełną odpłatnością kosztów edycji.

● Wydruki należy nadsyłać w dwóch egzemplarzach, załączając obowiązkowo dyskietkę 3,5" z plikami przesyłanych tekstów (oddzielną dla każdego z nadsyłanych artykułów). Zaleca się stosowanie edytora tekstów Word dla Windows i zapisywanie plików w formacie .rtf. Teksty (a w szczególności ich pliki na dyskietce) nie mogą zawierać żadnych wyróżnień edytorskich (wersalików pisanych przy użyciu klawisza [Shift] lub [CapsLock], podkreśleń, pogrubień, wcięć wykonanych tabulatorem czy spacją itp.). Dopuszczalne są jedynie, zastosowane w odpowiednich miejscach wyróżnienia czcionki (np. kursywa dla łacińskich nazw taksonów, kapitaliki dla nazwisk), wykonane w ł a ś c i w y m i funkcjami edytora Word dla Windows. Tabele powinny być sporządzone w formie tekstu, w którym rzędy oddzielone są „twardym” przeniesieniem [Enter], a kolumny tabulatorem [Tab]; przebieg linii tabeli i ewentualnie ich grubość można zaznaczyć wyłącznie na wydruku, długopisem lub ołówkiem. Nadesłany tekst powinien zawierać:

- tytuł pracy w języku polskim, pod nim w języku angielskim;
- pełne brzmienie imienia i nazwiska autora(ów), dokładny adres (w przypadku krótkich doniesień, recenzji, sprawozdań i komunikatów, imię i nazwisko autora wraz z nazwą instytucji (podaną w formie skrótowej) i miejscowością należy umieścić na końcu pracy);
- abstrakt w języku angielskim, zawierający maksymalnie zwięzłe przedstawienie zawartości pracy (we wszystkich oryginalnych pracach naukowych za wyjątkiem krótkich doniesień);
- key words (słowa kluczowe) w języku angielskim nie przekraczające dwóch wierszy znormalizowanego wydruku (w przypadku wszystkich oryginalnych prac naukowych, w tym krótkich doniesień);
- po głównym tekście artykułu, streszczenie w języku angielskim (polskim, w przypadku prac napisanych w języku angielskim), zawierające przedstawioną w zwięzły sposób treść i wyniki pracy (nie dotyczy to krótkich doniesień, materiałów kronikarskich, recenzji, polemik itp.)

● Rysunki i wykresy (ryciny) należy wykonać czarnym tuszem na kalce technicznej lub białym papierze. Przyjmowane są także ryciny wykonane techniką komputerową w formatach: *.cdr, *.tif, *.jpg, *.gif, *.bmp. Fotografie powinny być czarno-białe, kontrastowe, wykonane na papierze błyszczącym. Na marginesie wydruku tekstu można zaznaczyć ołówkiem miejsca, na których mają być umieszczone ryciny, fotografie i tabele. Ryciny muszą być zblokowane, przy czym liczba bloków winna być ograniczona do koniecznego minimum, a ich wiel-

POLSKIE TOWARZYSTWO ENTOMOLOGICZNE
POLISH ENTOMOLOGICAL SOCIETY

**WIADOMOŚCI
ENTOMOLOGICZNE**
(ENTOMOLOGICAL NEWS)

XXIV, 1

Redakcja

Lech BUCHHOLZ – redaktor naczelny, Jarosław BUSZKO, Janusz NOWACKI,
Małgorzata OSSOWSKA, Paweł SIENKIEWICZ – sekretarz,
Andrzej SZEPTYCKI, Bogdan WIŚNIEWSKI – zastępca redaktora naczelnego

Tłumaczenia, oraz weryfikacja tekstów w języku angielskim:
Bogdan WIŚNIEWSKI

Projekt graficzny znaczka PTEnt. wykonał Tomasz MAJEWSKI

Korekta gramatyczna: Monika SZOSTEK i Marta KŁĘKA

Copyright © by Polskie Towarzystwo Entomologiczne and PRODRUK
Poznań 2005

ISSN 0138-0737

ISBN 83-89887-12-6

Wydano z pomocą finansową Komitetu Badań Naukowych

Adres redakcji
ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań, tel. (61) 848 79 19

Wydanie I. Nakład 500 + 50 egz. Ark. druk. 4. Ark. wyd. 4,5.
Druk ukończono w kwietniu 2005 r.
Skład i druk: PRODRUK, ul. Błażeja 3, 61-611 Poznań, tel.: (61) 822 90 46.

TREŚĆ

Bożena ŁAGOWSKA – Nowe dane o występowaniu i morfologicznej zmienności <i>Parthenolecanium persicae</i> (FABRICIUS, 1776) (<i>Hemiptera: Coccidae</i>) w Polsce	5
Marek MIŁKOWSKI, Rafał RUTA – Gniliłowate (<i>Coleoptera: Histeridae</i>) okolic Radomia	11
Marcin KADEJ – Dane o występowaniu przedstawicieli <i>Dermestidae</i> (<i>Coleoptera</i>) w Polsce	21
Rafał RUTA – Nowe stanowisko pokątnika złowieszczka <i>Blaps mortisaga</i> (L.) (<i>Coleoptera: Tenebrionidae</i>) w dolinie Noteci oraz uwagi o występowaniu, biologii, ekologii i zagrożeniu pokątników	33
Krótkie doniesienia: 399 Interesujące chrząszcze (<i>Coleoptera</i>) odłowione w Starej Brdziej Pilskiej na Pojezierzu Pomorskim – J. BOROWSKI, A. BYK, D. ŁĘGOWSKI; 400 <i>Lathridius pseudominutus</i> (STRAND) – chrząszcz nowy dla fauny Polski oraz inne interesujące chrząszcze (<i>Coleoptera</i>), odłowione w okolicach Kwisna na Pojezierzu Pomorskim – J. BOROWSKI, A. BYK, D. ŁĘGOWSKI; 401 Nowe stanowisko <i>Hypocacculus rufipes</i> (KUGELANN, 1792) (<i>Coleoptera: Histeridae</i>) w Polsce – A. BYK, S. MAZUR; 402 Pierwsze stwierdzenie <i>Oreodytes sanmarkii</i> (C. R. SAHLBERG, 1826) (<i>Coleoptera: Dytiscidae</i>) na stanowisku niżowym w Polsce – M. PRZEWOŻNY, P. BUCZYŃSKI; 403 Nowe stanowisko <i>Aphodius (Chilothorax) conspurcatus</i> (LINNAEUS, 1758) (<i>Coleoptera: Scarabaeoidea</i>) na Wysoczyźnie Elbląskiej – P. DOMINIAK; 404 Nowe stanowisko <i>Aphodius (Phalacrothorus) biguttatus</i> GERMAR, 1824 (<i>Coleoptera: Scarabaeoidea</i>) na Wzgórzach Trzebnickich – K. ŻUK; 405 <i>Sitaris muralis</i> (FORSTER, 1771) (<i>Coleoptera: Meloidae</i>) – nowe stanowisko w Polsce – R. ROSSA, M. KARP; 406 Nowe stanowisko chrząszczy z rodzaju <i>Symbiotes</i> L. REDTENBACHER, 1849 (<i>Coleoptera: Endomychidae</i>) w zachodniej Polsce – P. JAŁOSZYŃSKI, Sz. KONWERSKI; 407 Nowe stanowiska trzech rzadko spotykanych gatunków ryjkowców (<i>Coleoptera: Curculionidae</i>) na Wyżynie Lubelskiej i Podlasiu – R. GOSIK, A. PTASZYŃSKA, R. ROZWAŁKA, B. STANIEC; 408 <i>Longitarsus reichei</i> ALLARD, 1860 (<i>Coleoptera: Chrysomelidae</i>), nowy dla fauny Polski – L. BOROWIEC; 409 <i>Riolus subviolaceus</i> (Ph. MÜLLER, 1817) (<i>Coleoptera: Elmidae</i>) w Pieninach – R. ROSSA; 410 Nowe stanowisko <i>Axinopalpis gracilis</i> (KRYNICKI, 1832) (<i>Coleoptera: Cerambycidae</i>) w Polsce – A. TRZECIAK; 411 Nowe stanowiska interesujących <i>Cerambycidae</i> (<i>Coleoptera</i>) w Górach Świętokrzyskich – M. BIDAS; 412 Nowe dane o kilku rzadko spotykanych w Polsce ryjkowcach (<i>Coleoptera: Curculionidae</i>) – R. GOSIK, T. ODER; 413 Nowe stwierdzenie <i>Coelopa (Fucomyia) frigida</i> (FABRICIUS, 1805) (<i>Diptera: Coelopidae</i>) na Pobrzeżu Bałtyku – E. KACZOROWSKA	43
Kronika	57
Errata [Wiad. entomol., 23 (4): 206-208]	60

CONTENTS

Bożena ŁAGOWSKA – New data on the occurrence and morphological variability of <i>Parthenolecanium persicae</i> (FABRICIUS, 1776) (<i>Hemiptera: Coccidae</i>) in Poland	5
Marek MIŁKOWSKI, Rafał RUTA – Histerid beetles (<i>Coleoptera: Histeridae</i>) of the vicinity of Radom	11
Marcin KADEJ – Data on the occurrence of some species of <i>Dermestidae</i> (<i>Coleoptera</i>) in Poland	21
Rafał RUTA – A new locality of <i>Blaps mortisaga</i> (L.) (<i>Coleoptera: Tenebrionidae</i>) in the Noteć River Valley with remarks on the distribution, biology, ecology and endangerment of <i>Blaps</i> spp.	33
Short communications: 399 Interesting beetles (<i>Coleoptera</i>) collected in Stara Brda Pilska in the Pomeranian Lakelands – J. BOROWSKI, A. BYK, D. ŁĘGOWSKI; 400 <i>Lathridius pseudominutus</i> (Strand) – a new beetle for Poland and other interesting beetles (<i>Coleoptera</i>) collected near Kwisno in the Pomeranian Lakelands – J. BOROWSKI, A. BYK, D. ŁĘGOWSKI; 401 New locality of <i>Hypocacculus rufipes</i> (KUGELANN, 1792) (<i>Coleoptera: Histeridae</i>) in Poland – A. BYK, S. MAZUR; 402 First record of <i>Oreodytes sanmarkii</i> (C. R. SAHLBERG, 1826) (<i>Coleoptera: Dytiscidae</i>) on a lowland locality in Poland – M. PRZEWOŻNY, P. BUCZYŃSKI; 403 A new locality of <i>Aphodius</i> (<i>Chilothorax</i>) <i>conspurcatus</i> (LINNAEUS, 1758) (<i>Coleoptera: Scarabaeoidea</i>) in Elbląg Upland – P. DOMINIAK; 404 New record of <i>Aphodius</i> (<i>Phalacrothorus</i>) <i>biguttatus</i> GERMAR, 1824 (<i>Coleoptera: Scarabaeoidea</i>) from Wzgórza Trzebnickie region – K. ŻUK; 405 <i>Sitaris muralis</i> (FORSTER, 1771) (<i>Coleoptera: Meloidae</i>) – new record from Poland – R. ROSSA, M. KARP; 406 New records of <i>Symbiotes</i> L. REDTENBACHER (<i>Coleoptera: Endomychidae</i>) in Western Poland – P. JAŁOSZYŃSKI, Sz. KONWERSKI; 407 New localities of three rare weevil species (<i>Coleoptera: Curculionidae</i>) in Lublin Upland and Podlasie – R. GOSIK, A. PTASZYŃSKA, R. ROZWAŁKA, B. STANIEC; 408 <i>Longitarsus reichei</i> ALLARD, 1860 (<i>Coleoptera: Chrysomelidae</i>), new to the Polish fauna – L. BOROWIEC; 409 <i>Riolus subviolaceus</i> (Ph. MÜLLER, 1817) (<i>Coleoptera: Elmidae</i>) in the Pieniny Mts. – R. ROSSA; 410 New record of <i>Axinopalpis gracilis</i> (KRYNICKI, 1832) (<i>Coleoptera: Cerambycidae</i>) in Poland – A. TRZECIAK; 411 New records of interesting species of <i>Cerambycidae</i> (<i>Coleoptera</i>) in the Świętokrzyskie Mts. – M. BIDAS; 412 New data on the occurrence of some rare weevils (<i>Coleoptera: Curculionidae</i>) in Poland – R. GOSIK, T. ODER; 413 New record of <i>Coelopa</i> (<i>Fucomyia</i>) <i>frigida</i> (FABRICIUS, 1805) (<i>Diptera: Coelopidae</i>) from the Baltic Coast – E. KACZOROWSKA	43
Chronicle	57
Corrigenda [Wiad. entomol., 23 (4): 206-208]	60

Wiad. entomol.	24 (1): 5-10	Poznań 2005
----------------	--------------	-------------

Nowe dane o występowaniu i morfologicznej zmienności
Parthenolecanium persicae (FABRICIUS, 1776)
(*Hemiptera: Coccidae*) w Polsce

New data on the occurrence and morphological variability of
Parthenolecanium persicae (FABRICIUS, 1776)
(*Hemiptera: Coccidae*) in Poland

BOŻENA ŁAGOWSKA

Politechnika Białostocka, Katedra Rozwoju Rolnictwa i Agrobiznesu,
ul. Ojca S. Tarasiuka 2, 16-001 Kleosin

ABSTRACT: New distributional data and new host plant for *P. persicae* in Poland are presented. Recently, this species has been recorded from the Sandomierz Lowland, in the south-eastern Poland. The morphology characters distinguishing this species from its relatives, variability of dorsal tubercles, host plants and information on the distribution of *P. persicae* in the world are given.

KEY WORDS: *Hemiptera*, *Coccidae*, *Parthenolecanium persicae*, distribution, SE Poland, Sandomierz Lowland, variability of dorsal tubercles.

Na świecie rodzaj *Parthenolecanium* ŠULC 1908 reprezentowany jest przez 15 gatunków (BEN-DOV 1993), w Palearktyce przez 11 gatunków (KOZÁR 1998). W Europie Środkowej, w tym również w Polsce, rodzaj ten obejmuje tylko 6 gatunków (KOSZTARAB, KOZÁR 1988; KAWECKI 1985; KOTEJA 1991, 1996).

W Polsce *Parthenolecanium persicae* (FABRICIUS) został po raz pierwszy stwierdzony przez RUSZKOWSKIEGO (1922, 1925), ale materiał dowodowy zaginął. KAWECKI (1985) wyraził wątpliwość odnośnie poprawności oznaczenia tego misecznika przez RUSZKOWSKIEGO i umieścił *P. persicae* na krajo-

wej liście czerwców jako gatunek wątpliwy, zaznaczając, że jego występowanie w Polsce nie jest wykluczone. Natomiast KOTEJA (1991, 1996) uznał wcześniejsze doniesienia o tym gatunku za wiarygodne i umieścił go w wykazach czerwców Polski. Niemniej, w literaturze światowej, Polska nigdzie nie jest wymieniana jako miejsce występowania *P. persicae* (KOSZTARAB, KOZÁR 1988; BEN-DOV 1993; KOZÁR 1998).

Prowadzone w ostatnich latach badania faunistyczne wykazały obecność tego misecznika we wschodniej Małopolsce:

– Nizina Sandomierska: Julin ad Brzoza Stadnicka (EA96), 4 VIII 2000, 7♀ ♀, na pniu *Fagus sylvatica* L., leg. et det. B. ŁAGOWSKA.

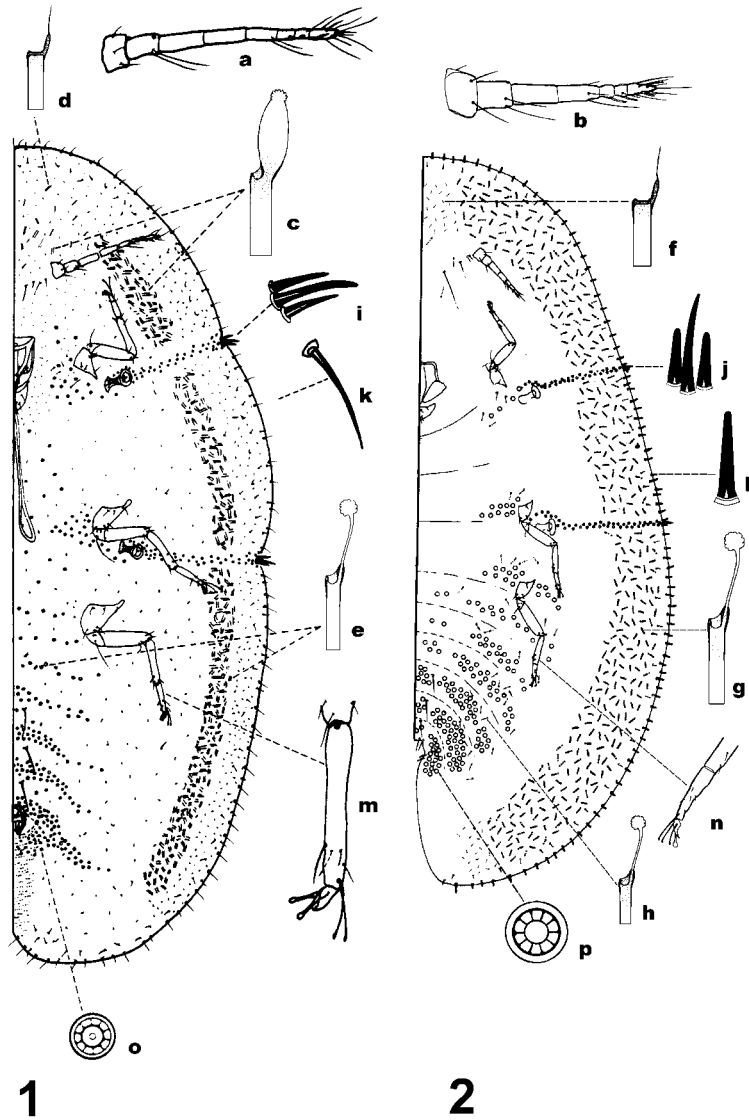
Materiał dowodowy znajduje się w kolekcji autorki.

Przyjmując za KOTEJĄ (1991, 1996), prawidłową identyfikację tego gatunku przez RUSZKOWSKIEGO (1922, 1925), *P. persicae* był wykazany w Polsce jeszcze na obszarze Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej (Poznań – XU30).

Według DANZIG (1980), gatunek ten pochodzi ze Wschodniej Azji. Obecnie swym zasięgiem obejmuje następujące zoogeograficzne regiony świata: nearktyczny, neotropikalny, palearktyczny, paleotropikalny, orientalny i australijski (BEN-DOV 1993). Występuje powszechnie w całej Palearktyce (KOZÁR 1998). Ostatnio został wykazany z południowo-zachodnich Niemiec (HOFFMANN, SCHMUTTERER 1999). Autorzy przypuszczają, że ten termofilny misecznik przywędrował ze Szwajcarii i rozprzestrzenił się w kierunku północnym, sięgając do doliny Renu w ciągu ostatnich dwóch lub trzech dziesięcioleci XX wieku.

P. persicae to mezofilny gatunek, występujący w biotopach leśnych, ale w zachodniej Palearktyce częściej znajdowany jest w środowiskach antropogenicznych (DANZIG 1980). Jest polifagiem, żyje na licznych gatunkach roślin należących do 22 rodzin (BEN-DOV 1993). Dotychczas, *Fagus sylvatica* nigdy nie był wymieniany na liście żywicieli tego misecznika. W wielu krajach gatunek ten zaliczany jest do uciążliwych szkodników drzew i krzewów ozdobnych oraz owocowych, głównie winorośli (PELLIZZARI 1997). W Chile jest groźnym szkodnikiem malin (GONZALEZ i in. 1992).

Morfologiczne opisy samic tego gatunku uzupełnione rysunkami można znaleźć w kilku pracach (BORATYŃSKI 1970; WILLIAMS, KOSZTARAB 1972; HAMON, WILLIAMS 1984; TEREZNIKOVA 1981). Samice *P. persicae* wyróżniają się swoją morfologią w stosunku do innych samic z rodzaju *Parthenolecanium* występujących w Europie Środkowej obecnością na stronie brzusznej rurkowatych gruczołów z szerokim kanalikiem (tubular ducts with broad ductule), które tworzą przykrawędziowy pas biegnący wzdłuż całego ciała (Ryc. 1c) oraz obecnością na grzbietowej stronie licznych (24–42) parasolowatych gruczołów (dorsal tubercles). Inne gatunki z tego rodzaju posiadają

Ryc. (Fig.). 1-2. *Parthenolecanium*, samice, strona brzuszna (*Parthenolecanium*, adult females, ventral view). 1 - *P. persicae* (FABRICIUS), 2 - *P. corni* (BOUCHÉ): a-b - czułki (antennae), c - rurkowy gruczoł z szerokim kanalikiem (tubular duct with broad inner ductule), d-h - inne typy rurkowych gruczołów (the others types of tubular ducts), i-j - kolce przetchlinkowe (stigmatic spines), k-l - brzeżne szczeciny (marginal setae), m-n - odnóża, połączenie goleni ze stopą (legs, the junction of tibia and tarsus), o-p - gruczoły wielodzielne (multilocular disc-pores).

mniejszą ich liczbę. Cechą charakterystyczną tego gatunku są również włosowate brzeżne szczeciny (Ryc. 1k) oraz obecność sklerotyzacji pomiędzy golenią i stopą (Ryc. 1m).

Samice i larwy *P. persicae* swoim wyglądem zewnętrznym są bardzo zbliżone do *P. corni* (BOUCHÉ). Obydwa gatunki są szerokim polifagami, mają wielu wspólnych żywicieli, na których mogą równocześnie występować. Różnice morfologiczne pomiędzy tymi misecznikami są widoczne dopiero na spreparowanych samicach (Ryc. 1, 2).

Dotychczas, jedną z głównych cech diagnostycznych służących do wyróżnienia *P. persicae*, była liczba parasolowatych gruczołów. Na tej podstawie, w obrębie tego gatunku próbowano również wyróżnić podgatunki (KAWEC-

Tab. Zakresy zmienności liczby gruczołów parasolowatych (dorsal tubercles) u samic *P. persicae* pochodzących z Polski i innych państw.

Ranges of variation of the number of dorsal tubercles in adult females of *P. persicae* originating from Poland and from other countries.

Region lub kraj Region or country	Liczba gruczołów parasolowatych Number of dorsal tubercles Min – Max	Źródło Source
Europa (Europe)	28 – 30	MARCHAL 1908
Środkowa (Central) Europa	24 – 42	KOSZTARAB, KOZÁR 1988
Francja (France)	28 – 32	BORATYŃSKI 1970
Anglia (England)	27 – 36	BORATYŃSKI 1970
Polska (Poland)	0 – 0	Autor – Author
Czechy, Słowacja (Bohemia, Slovakia)	36 – 42	ŠULC 1932
Ukraina (Ukraine)	32 – 36	TEREZNIKOVA 1981
Włochy – Alpy (Italy – the Alps)	13 – 23	KAWECKI 1962
Sycylia (Sicily)	24 – 31	BORATYŃSKI 1970
Armenia	36 – 40	CHADŽIBEJLI 1953
Daleki Wschód (Far East)	24 – 26	DANZIG 1980
USA – Virginia	28 – 34	WILLIAMS, KOSZTARAB 1972
USA – Floryda (Florida)	24 – 34	HAMON, WILLIAMS 1984

KI 1962, 1971). Według istniejących opisów morfologicznych samic *P. persicae*, gruczoły te zawsze były obecne, a ich zmienna liczba zawierała się w granicach 13–42 (Tab.). W zebranych materiale na Nizinie Sandomierskiej wszystkie samice nie posiadały tych gruczołów. Istnieje przypuszczenie, że miseczniki żyjące w chłodniejszym klimacie posiadają mniejszą liczbę parasolowatych gruczołów lub w ogóle ich nie mają. Niemniej, hipoteza ta wymaga potwierdzenia na drodze szeroko zakrojonych badań morfologicznych.

SUMMARY

Parthenolecanium persicae (FABR.) was recorded for the first time from Poland at the beginning of the 20th century. The occurrence of this species was recently confirmed by new finding. Adult females were collected in 2000, in Sandomierz Lowland, for the first time on *Fagus sylvatica* L. The morphological characters distinguishing this species from its relatives, and morphological variability of dorsal tubercles are presented. In the contrary to the literature data, the dorsal tubercles were absent in all the adult females collected by the author. The information about host plants, and information on the distribution of *P. persicae* in the world is also given.

PIŚMIENNICTWO

- BEN-DOV Y. 1993: A systematic catalogue of the soft scale insects of the world. Sandhill Crane Press, inc., Gainesville (Florida) and Leiden (The Netherlands). 536 ss.
- BORATYŃSKI K. 1970: On some species of „*Lecanium*” (*Homoptera, Coccidae*) in the collection of the Naturhistorisches Museum in Vienna; with description and illustration of the immature stages of *Parthenolecanium persicae*. Ann. Naturhistor. Mus. Wien., **74**: 63-76.
- CHADŽIBEJLI Z. K. 1953: K izučeniju persikovoj ložnoščitovki (*Eulecanium persicae* F.) v Gruzii. Trudy Inst. Zaščita Rast. Akad. Nauk Gruz. SSR, **9**: 127.
- DANZIG E. 1980: Kokcidy Dal'nego Vostoka SSSR (*Homoptera, Coccinea*) s analizom filogenii kokcid mirovoj fauny. Nauka, Leningrad. 366 ss.
- GONZÁLEZ R. H., CURKOVIC T., BARRIA G. 1992: Insectos y acaros asociados al cultivo de la frambuesa en Chile. Revista Frutic., **13** (2): 41-51.
- HAMON A. B., WILLIAMS M. L. 1984: The soft scale insects of Florida (*Homoptera: Coccoidea: Coccidae*). Arthropods of Florida and Neighboring Land Areas, **11**: 1-194.
- HOFFMANN C., SCHMUTTERER H. 1999: The European peach scale *Parthenolecanium persicae* – a new pest of grapevine in southwestern Germany. Anz. Schädlingssk., **72**: 52-54.
- KAWECKI Z. 1962: The appearance of *Coccidae* of the genus *Lecanium* BURM on mistletoe (*Homoptera, Coccoidea, Lecaniidae*). Mem. Soc. Ent. Italiana, **41**: 15-24.
- KAWECKI Z. 1971: A note on some European *Lecaniidae* (*Coccoidea*) with new additions of the Australian, British, Italian and Polish fauna. Bull. Acad. pol. Sci. Cl. II Sér. Sci. biol., **19**: 255-260.

- KAWECKI Z. 1985: Czerwce *Coccoidea*. Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXI, 5: 1-107.
- KOSZTARAB M., KOZÁR F. 1988: Scale insects of Central Europe. Akademiai Kiado, Budapest. 456 ss.
- KOTEJA J. 1991: *Coccinea* [W:] RAZOWSKI J. (red.): Wykaz zwierząt Polski, Tom I. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wyd. PAN, Wrocław-Warszawa-Kraków: 119-124.
- KOTEJA J. 1996: Jak rozpoznawać czerwce (*Homoptera, Coccinea*). [W:]BOCZEK J. (red.): Diagnostyka szkodników roślin i ich wrogów naturalnych, 2. Wyd. SGGW, Warszawa: 139-231.
- KOZÁR F. (red.) 1998: Catalogue of Palearctic *Coccoidea*. Akaprint Nyomdaipari Kft., Budapest. 526 ss.
- MARCHAL P. 1908: Notes sur les cochenilles de l'Europe et du Nord de l'Afrique. Ann. Soc. ent. Fr., 77: 263-309.
- PELLIZZARI G. 1997: Coccid pests of important crops. Grapevine. [W:] BEN-DOV Y., HODGSON C. J. (red.): Soft scale insects, their biology, natural enemies and control, 7B. Elsevier Science B. V., Amsterdam: 323-331.
- RUSZKOWSKI J. W. 1922: Szkodniki zwierzęce sadów owocowych okolic Poznania obserwowane w roku 1921. Ziemiańin, Poznań, 73: 264-270.
- RUSZKOWSKI J. W. 1925: Szkodniki sadów okolic Poznania w 1922 r. Choroby i szkodniki roślin, 1: 32-36.
- ŠULC K. 1932: Československé druhy rodu puklice gn. *Lecanium, Coccidae, Homoptera*. Pr. morav. přír. Spol., 12: 1-134.
- TEREZNIKOVA E. M. 1981: Kocidy, Fauna Ukrainy, 20. Naukova Dumka, Kiiv. 215 ss.
- WILLIAMS M. L., KOSZTARAB M. 1972: Morphology and systematics of the *Coccidae* of Virginia with notes on their biology (*Homoptera: Coccoidea*). The Insects of Virginia. Res. Div. Bull. Virginia Polytech. Inst. and State Univ., Blacksburg, 74: 1-215.

Wiad. entomol.	24 (1): 11-20	Poznań 2005
----------------	---------------	-------------

Gnilikowate (*Coleoptera: Histeridae*) okolic Radomia *

Histerid beetles (*Coleoptera: Histeridae*) of the vicinity of Radom

MAREK MIŁKOWSKI¹, RAFAŁ RUTA²

¹ ul. Królowej Jadwigi 19 m. 21, 26-600 Radom; e-mail: milkowski@poczta.neostrada.pl

² Zakład Bioróżnorodności i Taksonomii Ewolucyjnej, Instytut Zoologiczny U. Wr.,
ul. Przybyszewskiego 63/77, 51-148 Wrocław; e-mail: scirtes@o2.pl

ABSTRACT: New faunistic data on the occurrence of 37 histerid beetles species (*Coleoptera: Histeridae*) in the vicinity of Radom (C Poland) are presented.

KEY WORDS: *Coleoptera, Histeridae*, C Poland, new records.

Okolice Radomia należą do regionów Polski słabo zbadanych pod kątem koleopterofauny. Wyjątkiem są kózkowate (*Cerambycidae*), którym poświęcono w ostatnich latach kilka opracowań (MIŁKOWSKI 1997, 2002, w druku) oraz – w nieco mniejszym stopniu – kałużnice (*Hydrophiloidea*) (PRZEWOŻNY, MIŁKOWSKI 2004). Dane dotyczące pozostałych grup chrząszczy są skąpe, rozproszone w literaturze i często opierają się na informacjach sprzed kilkudziesięciu lat.

Praca dotyczy najbliższych okolic Radomia (w promieniu ok. 10 kilometrów) i Puszczy Kozienickiej, położonej na północny wschód od miasta. Część tego obszaru znajduje się w granicach Kozienickiego Parku Krajobrazowego, chroniącego najbardziej wartościowe fragmenty Puszczy. Według regionalizacji fizycznogeograficznej, omawiany teren należy do mezoregionu Równiny Kozienickiej w obrębie makroregionu Niziny Środkowomazowieckiej oraz do mezoregionu Równiny Radomskiej w obrębie makroregio-

* Druk pracy w 20% sfinansowany przez Zakład Bioróżnorodności i Taksonomii Ewolucyjnej Uniwersytetu Wrocławskiego.

nu Wzniesień Południowomazowieckich (KONDRACKI 2000). W podziale na robocze krainy zoogeograficzne przyjętym w „Katalogu fauny Polski”, stanowiska rozmieszczone są na Nizinie Mazowieckiej i Wyżynie Małopolskiej.

W trakcie prac terenowych prowadzonych w ciągu ostatnich kilkunastu lat przez pierwszego z autorów, udało się odnaleźć na omawianym terenie 37 gatunków gniliaków. MAZUR i TRACZ (1997), na podstawie danych uzyskanych od prof. S. MAZURA, wykazali z sąsiedztwa Elektrowni Kozienice 2 rzadko spotykane gatunki gniliaków: *Atholus praetermissus* (PEYR.) – związany ze środowiskami zasolonymi oraz *Platysoma elongatum* (THUNB.). Po uwzględnieniu tych danych, z okolic Radomia znanych jest 39 gatunków *Histeridae*, co stanowi połowę gatunków gniliaków występujących w Polsce. Można spodziewać się odnalezienia kilkunastu dalszych gatunków, zwłaszcza związanych ze środowiskiem podkorowym i próchnowiskami. Poniżej podajemy spis wszystkich stwierdzonych gniliaków wraz z dokładnymi danymi dotyczącymi okoliczności ich złowienia. Przy gatunkach z różnych względów interesujących, podajemy dodatkowe komentarze.

Materiał zebrał Marek MIŁKOWSKI, okazy dowodowe znajdują się w kolekcjach autorów. Symbole zastosowane w tekście: P. – Puszcza; ** – gatunek nie wykazywany dotąd z danej krainy.

Hololepta plana (SULZER, 1776)

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, Dąbrowa Kozłowska (UTM: EB19), 13 V 1996, 1 ex., las mieszany, na sągu osikowym; P. Kozienicka, Świerże Górne (EC32), 2 V 2004, 1 ex., pod korą pnia osiki;
- Wyżyna Małopolska: Radom - Koniówka (EB19), 24 I 1994, 7 exx., pod korą topoli; Radom - Firlej (EB19), 3 X 1996, 2 exx., nad rzeką Mleczną, pod korą pniaka topoli, 27 XII 1997, 1 ex., pod korą topoli.

Platysoma compressum (HERBST, 1783)

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, rez. „Jedlnia” (EB29), 15 IV 1994, 1 ex., pod korą pniaka dębowego.

Cylistix lineare (ERICHSON, 1834)

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, Dąbrowa Kozłowska, 5 VIII 1998, 1 ex., na sągu jodłowym;
- Wyżyna Małopolska: Radom - Firlej, 30 VIII 1992, 1 ex., pod korą pniaka sosny, 15 VIII 1992, 1 ex.; Radom - Las Kapturski (EB09), 3 IX 1994, 3 exx., pod korą martwej sosny, 8 I 1994, 1 ex., pod korą uschniętej sosny (chrząszcz martwy).

Eblisia minor (ROSSI, 1792)

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, Ursynów (EC21), 12 V 1997, 2 exx., pod korą pnia lipy leżącego przy drodze; P. Kozienicka, Żurawi Ług (EC20), 31 VII 1997, 1 ex., pod korą pnia samotnej, martwej olchy; P. Kozienicka, rez. „Ponty” (EC20), 7 VII 2001, 1 ex., w locie; P. Kozienicka, Januszno (EC30), 23 VI 2004, 1 ex., na kłodzie drewna; P. Kozienicka, Brzoza (EC21), 27 VI 2004, 4 exx., pod korą spróchniałej lipy;
- Wyżyna Małopolska: Radom - Wincentów (EC10), 16 IV 1994, 3 exx., pod korą leżącej wiśni w sadzie; Radom - Rajec Letnisko (EB19), 28 IV 2001, 1 ex., pod korą pniaka brzozy; Radom - Nowa Wola Gołębiowska (EB19), 14 IX 1997, 2 exx., pod korą pniaka brzozy.

Margarinotus (Ptomister) brunneus (FABRICIUS, 1775)

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, Kieszek (EC20), 16 VIII 2002, 1 ex., na drodze leśnej, obok martwej żaby;
- Wyżyna Małopolska: Radom - os. XV-lecia, ul. Kusocińskiego (EB19), 16 VIII 1998, 1 ex., na ścianie bloku; Radom - Józefów (EB19), 21 VI 2004, 4 exx., przy padlinie; Zenonów ad Radom (EB18), 14 VIII 1998, 1 ex., las sosnowy – w piaszczystym dole; P. Kozienicka, Lesiów (EC10), 7 VII 2004, 1 ex., u wejścia do lisiej nory; Janiszew ad Radom (EB09), 11 VII 2004, 1 ex., w lisiej norze.

Margarinotus (Ptomister) merdarius (HOFFMANN, 1803)

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, rez. „Jedlnia”, 22 VI 1992, 1 ex., w próchnie dębowym; P. Kozienicka, Marianów (EC21), 25 VI 1997, 1 ex., na ścianie wewnątrz budynku gospodarczego;
- Wyżyna Małopolska: Radom - Nowa Wola Gołębiowska, 13 V 1998, 1 ex., wewnątrz budynku (teren elektrociepłowni); Radom - Józefów, 9 VII 2004, 1 ex., w pobliżu padliny.

Margarinotus (Ptomister) striola succicola (THOMSON, 1862)

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, rez. „Zagożdżon” (EC30), 10 VIII 2003, 1 ex.; P. Kozienicka, Wojciechów (EC10), 21 IV 1995, 2 exx., na kości w lesie mieszanym; P. Kozienicka, Januszno, 3 VII 2004, 3 exx., w odpadach poubojowych;
- Wyżyna Małopolska: Radom - Las Kapturski, 10 IV 1989, 1 ex., na pniu obficie wydzielającym sok.

Margarinotus (Eucalohister) bipustulatus (SCHRANK, 1758)

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, Dąbrowa Kozłowska, 1 V 1996, 1 ex., skraj lasu mieszanego – na piaszczystej drodze, 20 V 1997, 1 ex., skraj lasu sosnowego – w piaszczystym rowie, 26 IV 2000, 1 ex., skraj lasu – na drodze, 6 V 2002, 1 ex., na drodze polnej, 29 IV 2002, 1 ex.; P. Kozienicka, Poświętne (EC20), 30 IV 2003, 1 ex., leg. G. STĘPIEŃ; P. Kozienicka, Wojciechów, 22 V 2002, 1 ex., skraj lasu – na szosie; P. Kozienicka, Januszno, 25 VII 2004, 1 ex., na drodze polnej (martwy);
- Wyżyna Małopolska: Radom - Las Kapturski, 1988-1990, 1 ex., skraj lasu; Krzyszkowice ad Przytyk (DB99), 20 VI 1999, 1 ex., na szosie wśród pól; P. Kozienicka, Lesiów, 16 IV 2004, 1 ex., w dołku na wydmie.

Margarinotus (Stenister) obscurus (KUGELANN, 1792)

- Wyżyna Małopolska: P. Kozienicka, Owadów (EC10), 24 VIII 2002, 1 ex., w ekskrementach bydłowych; Radom - Nowa Wola Gołębiowska, 20 VIII 2001, 1 ex., na ziemi (teren elektrociepłowni).

Margarinotus (Paralister) carbonarius (HOFFMANN, 1803)

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, Januszno, 3 VII 2004, 1 ex., w odpadach poubojowych;
- Wyżyna Małopolska: Radom - Józefów, 6 IX 1998, 1 ex., ugór – w ekskrementach psa, 21 VII 2004, 1 ex., pod stertą zgniłej trawy; Radom - Rajec Letnisko, 2 V 1993, 1 ex., łąka; Radom - Huta Józefowska (EB19), 10 VII 2004, 1 ex., pod stertą zgniłej trawy.

Margarinotus (Paralister) purpurascens (HERBST, 1792)

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, Kozłów, „Trakt Królewski” (EC10), 30 IV 1997, 1 ex., w piasku;
- Wyżyna Małopolska: Radom - Józefów, 6 V 2004, 1 ex., na piaszczystej drodze; Radom - Nowa Wola Gołębiowska, 20 VII 1998, 1 ex., na betonowej drodze; Radom - Las Kapturski, 10 VI 1991, 1 ex., piaszczysta droga na pastwisku, 21 IV 1996, 1 ex., skraj lasu – na piaszczystej drodze, 11 IV 1998, 1 ex., skraj młodnika sosnowego – na piasku; Radom - Kaptur (EB09), 29 IV 1993, 1 ex.; Radom - Młynek Janiszewski (EB19), 30 IV 1993, 1 ex., 25 IV 1993, 2 exx.; Radom - Michałów (EB19), 30 IV 1997, 1 ex., w locie.

Margarinotus (Paralister) ventralis (MARSEUL, 1854)

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, Januszno, 18 VII 2004, 1 ex., na łące w ekskrementach bydłowych;

- Wyżyna Małopolska: Radom - Las Kapturski, 2 VIII 1992, 1 ex., w ekskrementach bydłych, 16 VI 1991, 1 ex.

Margarinotus (Promethister) marginatus (ERICHSON, 1834)

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, rez. „Brzeźniczka” (EC30), 3 V 2002, 1 ex., w locie; P. Kozienicka, Wojciechów, 14 IV 2000, 1 ex., las sosnowy – na drodze;
– Wyżyna Małopolska: P. Kozienicka, Kolonia Lesiów (EC10), 21 IV 2004, 1 ex., w piaszczystym dole.

Interesujący gatunek związany z gniazdami kretów (*Talpa europaea* L.). Ostatnio podany z dwóch stanowisk w Wielkopolsce (RUTA i in. 2004a).

Hister helluo TRUQUI, 1852

- **Wyżyna Małopolska: Radom - Las Kapturski, 15 VII 1992, 1 ex., pod kłodą; Radom - Rajec Letnisko, 22 VI 1998, 1 ex., na kwiatach wiązówki błotnej.

Chrzęszcz rzadko spotykany w całym zasięgu występowania. Występuje w nadrzecznych lasach, w opadłych liściach i odchodach ssaków. Zarówno larwa, jak i imago potrafią odżywiać się larwami *Agelastica alni* L. żerującymi na liściach olch (KRYZHANOVSKIJ, REICHARDT 1976).

Hister quadrinotatus SCRIBA, 1790

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, Dąbrowa Kozłowska, 16 V 2002, 3 exx., pod końskimi ekskrementami; P. Kozienicka, Januszno, 13 VI 2004, 1 ex., na drodze polnej.

Hister unicolor LINNAEUS, 1758

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, Januszno, 4 VII 2004, 2 exx., na łące w bydłych ekskrementach;
– Wyżyna Małopolska: Radom - Las Kapturski, 2 VIII 1992, 1 ex., w ekskrementach bydłych, 29 VI 1990, 1 ex., 19 X 1997, 1 ex.; Radom - Huta Józefowska, 10 VII 2004, 2 exx., pod stertą zgniłej trawy; Radom - Wielogóra (EC10), 11 VII 2004, 1 ex., w zgniłych wyłokach owocowych; Radom - Borki (EB09), 14 VII 2004, 1 ex., pod stertą zgniłej trawy (martwy).

Atholus bimaculatus (LINNAEUS, 1758)

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, Puborskie Łąki (EC20), 27 VI 2004, 1 ex., w ekskrementach końskich.

Atholus corvinus (GERMAR, 1817)

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, Mąkosy Nowe (EC20), 13 VII 1993, 1 ex., pod korą pniaka dębowego;
- Wyżyna Małopolska: Radom - Młynek Janiszewski, 25 IV 1993, 1 ex., łąka nad rzeką Mleczną – na ścieżce; Radom - Józefów, 21 VI 2004, 1 ex., pod stertą zbutwiałej trawy; P. Kozienicka, Kolonia Lesiów, 21 IV 2004, 1 ex., u wejścia do lisiej nory.

Chrząszcz rzadko spotykany, lokalny – większość znanych stanowisk zlokalizowanych jest w południowej części kraju (BURAKOWSKI i in. 1978). Spotykany w odchodach, padlinie, gniazdach ptaków i mrówek (MAZUR 1981).

Atholus duodecimstriatus duodecimstriatus (SCHRANK, 1781)

- **Wyżyna Małopolska: Radom - Wincetów, 18 VIII 2003, 1 ex.; Radom - Nowa Wola Gołębiowska, 19 IX 1998, 2 exx., pole uprawne – pod obronikiem; Radom - Józefów, 27 VI 2004, 2 exx., pod stertą zgniłej trawy, 1 VII 2004, 1 ex.

Hetaerius ferrugineus (OLIVIER, 1789)

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, Kozłów, 24 VII 1999, 1 ex., w mrowisku na wydmie.

Dendrophilus punctatus (HERBST, 1792)

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, Jedlnia Kolonia (EC20), 16 IV 2002, 1 ex., w próchnie pniaka dębowego; P. Kozienicka, Huta (EC20), 16 VIII 2003, 1 ex., u podstawy pnia starego dębu; P. Kozienicka, rez. „Jedlnia”, 27 X 1993, 3 exx., w próchnie dębowym;
- Wyżyna Małopolska: Radom - Krzewień (EC10), 7 VIII 1997, 3 exx., pod odstającą korą wierzby, 25 V 1999, 1 ex., na pniu topoli przy wyciekającym soku; Radom - Nowa Wola Gołębiowska, 16 VI 2001, 1 ex., na martwicy pnia topoli; Radom - Las Kapturski, 27 IX 2001, 8 exx., z przesiewania próchna dębowego; Radom - Młynek Janiszewski, 5 VI 1998, 1 ex., w locie; Radom - Michałów, 9 V 1996, 1 ex., na parapecie w mieszkaniu; Radom - Huta Józefowska, 10 VII 2004, 1 ex., pod stertą zgniłej trawy; Radom - Borki, 14 VII 2004, 2 exx., w próchnie u podstawy dębu.

Carcinops pumilio (ERICHSON, 1834)

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, Januszno, 3 V 2002, 1 ex., w locie; P. Kozienicka, Dąbrowa Kozłowska, 17 V 2000, 1 ex., piaszczysta droga polna – w locie;

- Wyżyna Małopolska: Radom - Nowa Wola Gołębiowska, 3 VI 1998, 1 ex., wleciał przez okno; Radom - Wielogóra, 11 VII 2004, 1 ex., w stercie zgniłej trawy; Radom - Huta Józefowska, 10 VII 2004, 3 exx., pod stertą zgniłej trawy.

Platylomalus complanatus (PANZER, 1797)

- **Wyżyna Małopolska: Radom - Koniówka, 11 XI 1997, 1 ex., pod korą pniaka klonu jesionolistnego.

Rzadko spotykany gatunek występujący zwykle pod korą martwych drzew liściastych. Znany do tej pory z nielicznych stanowisk tylko w pięciu krainach (BURAKOWSKI i in. 1978), choć prawdopodobnie występuje w całej Polsce.

Paromalus flavicornis (HERBST, 1792)

- Wyżyna Małopolska: Radom - Las Kapturski, 13 IV 1992, 2 exx., pod korą sosny, 27 IX 2001, 1 ex., z przesiewania próchna dębowego.

Paromalus parallelepipedus (HERBST, 1792)

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, rez. „Brzeźniczka”, 26 VI 2004, 3 exx., pod korą martwego świerka; P. Kozienicka, rez. „Załamanek” (EC20), 19 VI 2004, 1 ex., pod korą martwego świerka; P. Kozienicka, Wielka Góra (EC10), 10 VII 2004, 1 ex., pod korą sosny; P. Kozienicka, Jaśce (EC20), 22 VII 2004, 1 ex., pod korą świerka;
- Wyżyna Małopolska: Radom - Las Kapturski, 13 IV 1992, 1 ex.; Radom - Mleczna (EB19), 20 VI 2004, 1 ex., pod korą uschniętej sosny.

Plegaderus caesus (HERBST, 1792)

- Wyżyna Małopolska: Radom - Józefów, 20 VI 2004, 2 exx., w próchnie topoli.

Plegaderus saucius ERICHSON, 1834

- **Wyżyna Małopolska: Radom - Las Kapturski, 13 X 1998, 1 ex., pod korą pnia martwej sosny.

Plegaderus vulneratus (PANZER, 1797)

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, rez. „Brzeźniczka”, 26 VI 2004, 2 exx., pod korą martwego świerka; P. Kozienicka, Jaśce, 22 VII 2004, 1 ex., pod korą świerka.

Teretrius fabricii MAZUR, 1972

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, Wola Owadowska (EC10), 4 VI 2003, 1 ex., na martwicy pnia olchy.

Rzadki gniliak, spotykany najczęściej na obumierających drzewach liściastych i martwicach bocznych żywych drzew, gdzie poluje na larwy ksylofagicznych owadów.

Gnathoncus communis (MARSEUL, 1862)

[= *schmidti* REITTER, 1894]

- Wyżyna Małopolska: Radom - Michałów, 14 VII 2002, 1 ex., w locie.

Gatunek znany w Polsce z Niziny Mazowieckiej (BYK i in. 1998) oraz dwóch stanowisk na Wyżynie Małopolskiej (BYK, MAZUR 2004). Powyższe stanowisko jest trzecim na Wyżynie Małopolskiej i czwartym w kraju stwierdzeniem tego chrząszcza. Podobnie, jak inne gatunki rodzaju *Gnathoncus* JACQUELIN-DUVAL, występuje w gniazdach ptaków.

Saprinus planiusculus MOTSCHULSKY, 1849

- Wyżyna Małopolska: Radom - Józefów, 2 IX 1997, 1 ex., w ekskrementach na suchej łące; Radom - Michałów, 22 VI 1997, 1 ex., pod martwym wróblem; Radom - Las Kapturski, 13 IX 1997, 1 ex., skraj lasu – na martwej ryjówce, 22 VI 1991, 1 ex., łąka – pod martwym kretem; Radom - Huta Józefowska 7 VII 2004, 3 exx., pod martwym kretem.

Saprinus semistriatus (SCRIBA, 1790)

- Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, Dąbrowa Kozłowska, 28 VIII 1998, 1 ex., w pułapce feromonowej (na korniki) z gnijącymi owadami; P. Kozienicka, Huta, 8 VI 2003, 1 ex.;
- Wyżyna Małopolska: Radom - Firlej, 3 VIII 2002, 1 ex., na martwej ryjówce; Radom - Młynek Janiszewski, 9 VII 1997, 2 exx., na padlinie niewielkiego ptaka; Zwoleń (EB49), 4 VIII 1997, 1 ex., polna droga – na martwej ryjówce; Radom - Las Kapturski, 13 IX 1997, 2 exx., skraj lasu – na martwej ryjówce, 14 VI 2004, 3 exx., na padłej kurze, 19 VI 2004, 2 exx., skraj lasu – na martwym krecie.

Saprinus subnitescens BICKHARDT, 1909

- Wyżyna Małopolska: Radom - os. XV-lecia, ul. Bema (EB19), 1 VII 2002, 1 ex., na chodniku osiedlowym; Radom - Huta Józefowska, 7 VII 2004,

3 exx., pod martwym kretem; Radom - Nowa Wola Gołębiowska, 17 V 2002, 1 ex., na dachu elektrociepłowni.

Gatunek spokrewniony z *S. planiusculus* i *S. semistriatus*, jednak dużo rzadziej od nich spotykany. Większość stanowisk zlokalizowanych jest w południowej części kraju (BURAKOWSKI i in. 1978).

Saprinus lautus ERICHSON, 1839

– **Wyżyna Małopolska: Janiszew ad Radom, 9 VII 1995, 3 exx., łąka – na blaszkach pieczarki polnej; Radom - Las Kapturski, 7 VII 1991, 1 ex., łąka pod lasem – na gnijącym owocniku grzyba.

Gatunek znany w Polsce z bardzo niewielu stanowisk (BURAKOWSKI i in. 1978). Powyższe dane, wraz z niedawno opublikowanymi (RUTA i in. 2004b) sugerują, że gatunek może być szerzej rozprzestrzeniony, jest jednak bardzo rzadko łowiony ze względu na specyficzne wymagania mikrobiotopowe.

Saprinus aeneus (FABRICIUS, 1775)

– Wyżyna Małopolska: Radom - Wincentów, 28 VII 2003, 1 ex., w ekskrementach; Zwoleń, 4 VIII 1997, 3 exx., polna droga – na martwej ryjówce.

Hypocaccus metallicus (HERBST, 1792)

– Wyżyna Małopolska: Radom - Wincentów, 24 IV 1997, 2 exx., wydma obok młodnika sosnowego – w dołku; P. Kozienicka, Kolonia Lesiów, 21 IV 1994, 1 ex., skraj lasu – na piaszczystej drodze; Radom - Nowa Wola Gołębiowska, 12 V 1997, 1 ex., nad drogą – w locie; Radom - Michałów, 3 V 1993, 1 ex.; Radom - Firlej, 29 IV 1993, 1 ex.

Hypocaccus rugifrons (PAYKULL, 1798)

– Nizina Mazowiecka: P. Kozienicka, okolice rez. „Ciszek” (EC20), 10 VI 1998, 1 ex., droga leśna – na kości;

– **Wyżyna Małopolska: Radom - Krzewień, 3 IX 1999, 1 ex., na martwym ptaku, 28 VIII 1999, 1 ex., skraj lasu – na piasku; Radom - Firlej, 3 VIII 2002, 2 exx., na martwej ryjówce, 16 V 1995, 1 ex., wydma; Radom - Michałów, 22 VI 1997, 1 ex., pod martwym wróblem; Radom - Wincentów, 14 VI 2004, 1 ex., pod wyschniętymi glonami na brzegu sadzawki, 17 VI 2004, 1 ex.; Radom - Huta Józefowska, 7 VII 2004, 5 exx., pod martwym kretem.

SUMMARY

The paper provides detailed data on the occurrence of 37 species of histerid beetles in the vicinity of the city of Radom (C Poland). *Hister helluo* TRUQUI, *Atholus duodecimstriatus* (SCHRANK), *Platylomalus complanatus* (PANZ.), *Plegaderus saucius* ER., *Saprinus lautus* ER. and *Hypocaccus rugifrons* (PAYK.) are reported for the first time from Wyzyna Małopolska (Małopolska Upland). For *Gnathoncus communis*, the fourth known locality in Poland is reported. Some other rare species of *Histeridae* were also collected, e.g. *Margarinotus marginatus* (ER.), *Atholus corvinus* (GERMAR), and *Saprinus subnitescens* BICKHARDT.

PIŚMIENNICTWO

- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1978: Chrząszcze *Coleoptera* – *Histeroidea* i *Staphylinoidea* prócz *Staphylinidae*. Kat. fauny Pol., Warszawa, XXIII, 5: 1-356.
- BYK A., MAZUR S. 2004. Nowe stanowiska *Gnathoncus communis* (MARSEUL, 1862) (*Coleoptera: Histeridae*) w Polsce. Wiad. entomol., 23 (2): 115.
- BYK A., MAZUR S., SMOLEŃSKI M. 1998: Chrząszcze (*Coleoptera*) odłowione w ptasich budkach lęgowych w Kampinoskim Parku Narodowym. Wiad. entomol., 17 (1): 59-60.
- KONDRACKI J. 2000: Geografia regionalna Polski. PWN, Warszawa. 441 ss.
- KRYZHANOVSKIY O. L., REICHARDT A. N. 1976: Zhuki nadsemeystva *Histeroidea* (semeystva *Sphaeritidae*, *Histeridae*, *Synteliidae*). Fauna SSSR, Zhestkokrylye, V, vyp. 4. Leninograd. 434 ss.
- MAZUR S. 1981: *Histeridae* – Gniliłowate (*Insecta: Coleoptera*). Fauna Polski, Warszawa, 9: 1-206.
- MAZUR K., TRACZ H. 1997: Owady. [W:] ZIELONY R. (red.): Leśny Kompleks Promocyjny Lasy Puszczy Kozienickiej. Monografia Przyrodniczo-leśna. SGGW, Warszawa: 133-137.
- MIŁKOWSKI M. 1997: Fauna kózkowatych (*Coleoptera: Cerambycidae*) Puszczy Kozienickiej. Kulon, 2, 1: 3-15.
- MIŁKOWSKI M. 2002: Występowanie *Axinopalpis gracilis* (KRYNICKI, 1832) (*Coleoptera: Cerambycidae*) na Równinie Radomskiej. Wiad. entomol., 20 (3): 171-172.
- MIŁKOWSKI M. [w druku]: Kózkowate (*Coleoptera: Cerambycidae*) Puszczy Kozienickiej. Kulon.
- PRZEWOŻNY M., MIŁKOWSKI M. 2004: Kałużnice (*Coleoptera: Hydrophiloidea*) i *Hydraenidae* (*Coleoptera: Staphylinoidea*) nowe dla Wyzyny Małopolskiej. Wiad. entomol., 23 (3): 157-162.
- RUTA R., JAŁOSZYŃSKI P., KONWERSKI Sz. 2004a: Nowe stanowiska gnilików (*Coleoptera: Histeridae*) w Polsce. Część 1. *Onthophilinae* – *Dendrophilinae*. Wiad. entomol., 23 (1): 13-20.
- RUTA R., JAŁOSZYŃSKI P., KONWERSKI Sz. 2004b: Nowe stanowiska gnilików (*Coleoptera: Histeridae*) w Polsce. Część 2. *Abraeinae* i *Saprininae*. Wiad. entomol., 23 (2): 81-88.

Wiad. entomol.	24 (1): 21-31	Poznań 2005
----------------	---------------	-------------

Dane o występowaniu przedstawicieli *Dermestidae* (Coleoptera)
w Polsce *

Data on the occurrence of some species of *Dermestidae* (Coleoptera)
in Poland

MARCIN KADEJ

Instytut Zoologiczny U. Wr., Zakład Bioróżnorodności i Taksonomii Ewolucyjnej,
ul. Przybyszewskiego 63/77, 51-148 Wrocław; e-mail: entomol@biol.uni.wroc.pl

ABSTRACT: This paper presents further data on the occurrence of some Polish species of *Dermestidae*. It is a continuation and completion of faunistics records of the species from the family of *Coleoptera* in Poland.

KEY WORDS: *Dermestidae*, *Anthrenus*, *Attagenus*, *Ctesias*, *Dermestes*, *Globicornis*, *Megatoma*, *Trogoderma*, *Trinodes*, faunistics, distribution, Poland.

Dermestidae to niewielka rodzina chrząszczy. W Polsce wykazano do tej pory 43 gatunki (BURAKOWSKI i in. 1986, 2000). Obecny stan poznania rozmieszczenia tych owadów w kraju nie jest zadowalający, pomimo że duża część taksonów wykazuje synantropijny charakter. Wiedza na ten temat w przypadku wielu gatunków jest jeszcze bardzo fragmentaryczna. Pierwsze szczegółowe opracowanie danych faunistycznych dla rodziny zostało napisane przez MROCKOWSKIEGO i współpracowników, a opublikowane w „Katalogu fauny Polski” (BURAKOWSKI i in. 1986). W późniejszym okresie pojawiły się publikacje: KANI (1991), KUBISZA i SZWAŁKI (1991, 1994), BUNALSKIEGO (1997), BURAKOWSKIEGO i in. (2000), które stanowiły wkład w uzupełnienie wiedzy o występowaniu *Dermestidae* w naszym kraju. Pomimo tego, z wielu regionów Polski wciąż brak jest potwierdzeń lub nowych danych o występowaniu *Dermestidae*. Niniejsze opracowanie (w oparciu o materiały, które nie zostały wcześniej opublikowane) aktualizuje dane faunistyczne dla tej rodziny. Materiał dowodowy znajduje się w prywatnych ko-

* Druk pracy w 25% sfinansowany przez Instytut Zoologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego.

lekcjach osób wymienianych w artykule lub w zbiorach Muzeum i Instytutu Zoologii PAN w Warszawie (materiały zebrane przez J. GUTOWSKIEGO i W. JĘDRYCKOWSKIEGO). Układ systematyczny przyjąłem za MROCZKOWSKIM (1975). Zastosowano skróty: gm. – gmina, k. – koło, n. – nadleśnictwo, o. – oddział leśny. Wszędzie tam, gdzie udało się dokładnie ustalić, z jakiego substratu pokarmowego, rodzaju rośliny lub miejsca został zebrany materiał, uwzględniłem te informacje, podając je w opisie.

Serdeczne podziękowania kieruję do wszystkich osób, które udostępniły informacje lub przesyłały własne materiały do poniższego zestawienia.

Dermestes frischii KUGELANN, 1792

- Śląsk Dolny: Zimna Woda (WS68), 15 V 1992, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.
- Wyżyna Małopolska: Pińczów – Skowronno (DA39), 10 V 1991, 7 exx., leg. L. BOROWIEC; 11 V 1991, 8 exx., leg. J. KANIA.

Występuje na terenach nizinnych i w niższych partiach górskich, głównie na terenach otwartych i suchych. Żeruje na padlinie, kościach i ekstrematach. Znany jako groźny szkodnik magazynowy w składach skór, futer, suszonego mięsa, ryb, wyrobów wełnianych, rogu i innych produktów pochodzenia zwierzęcego. Podawany z 12 krain. Z Wyżyny Małopolskiej wykazywany także z Krzyżanowic k. Pińczowa. Z Dolnego Śląska podawany ostatnio przed II wojną światową (BURAKOWSKI i in. 1986).

Dermestes murinus LINNAEUS, 1758

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Ruda Milicka (XT51), 15 VII 2003, 1 ex., leg. M. KADEJ.
- Podlasie: Żywkowo ad Białystok (FD67), 19 V 1993, 1 ex., leg. J. GUTOWSKI.
- Śląsk Dolny: Wrocław - Świniary (XS37), 27 IV 1991, 2 exx., leg. L. BOROWIEC; 27 IV 1991, 4 exx., leg. J. KANIA; Wrocław - Zakrzów (XS47), 5 IV 1975, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.
- Wyżyna Małopolska: Dolina Nidy, Chotel Czerwony (DA78), 14 V 1991, 3 exx., leg. L. BOROWIEC; 14 V 1991, 2 exx., leg. J. KANIA.
- Roztocze: Zwierzyniec (FB30), 7 VI 1988, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.

Występuje prawdopodobnie na całym obszarze Polski poza wyższymi partiami górskimi, głównie na swobodzie, rzadziej w domostwach ludzkich, składach i magazynach. Żywi się najczęściej padliną kręgowców. Wykazywany z 17 krain. Z Dolnego Śląska ostatni raz podawany kilkadziesiąt lat temu, z Roztocza podawany był z dwóch stanowisk: Obroc i Panasówka (BURAKOWSKI i in. 1986). Nowy dla Podlasia.

Dermestes undulatus BRAHM, 1790

- Śląsk Dolny: Wrocław - Park Szczytnicki (XS46), 28 V 2000, 2 exx., leg. L. BOROWIEC; Wrocław - Świniary (XS37), 27 IV 1991, 2 exx., leg. L. BOROWIEC; 27 IV 1991, 1 ex., leg. J. KANIA.
- Wyżyna Małopolska: Pińczów - Skowronno (DA39), 10 V 1991, 5 exx., leg. L. BOROWIEC.
- Wyżyna Lubelska: Gródek n. Hrubieszów (GB03), 2–6 VIII 1995, 3 exx., leg. L. BOROWIEC.

Spotykany głównie na swobodzie, rzadziej w składach i magazynach. Znajdowany w muszlach ślimaków, gniazdach namiotnika oraz na padłych kręgowcach. Podawany z 12 krain. Z Dolnego Śląska nie wykazywany przez blisko 100 lat (BURAKOWSKI i in. 1986).

Dermestes gyllenhalli CASTELNAU, 1840

- Pobrzeże Bałtyku: Wolin - Karnocice (VV76), 23 V 1990, 2 exx., leg. L. BOROWIEC.
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Ruda Milicka (XT51), 25 VII 1989, 2 exx., leg. L. BOROWIEC.

Zasiedla głównie tereny piaszczyste i wydmore. W Polsce znany z nielicznych stanowisk głównie w zachodniej części kraju. Wykazywany z 7 krain. Zarówno z Pobrzeża Bałtyku, jak i Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej, ostatni raz podawany około pół wieku temu (BURAKOWSKI i in. 1986).

Dermestes lanarius ILLIGER, 1801

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Syców - Ślizów, Arboretum Leśne (XS88), 16 VI 2004, 1 ex., z martwego myszołowa – *Buteo buteo* (L.), leg. J. BUDZIK.
- Śląsk Dolny: Prawików (XS18), 19 V 1993, 1 ex., leg. L. BOROWIEC; Stary Wołów (XS18), 16 V 1976, 1 ex., leg. W. ŚWINIARSKA; Wrocław - Karłowice (XS46), 17 VII 1989, 1 ex., leg. L. BOROWIEC; 4 V 2004, 1 ex., przy budynku Instytutu Mikrobiologii Uniwersytetu Wrocławskiego, ul. Przybyszewskiego leg. J. KANIA; 7 VI 2004, 1 ex.; 22 VI 2004, 1 ex., leg. M. KADEJ; Wrocław - Wojnów (XS56), 16 V 1976, 1 ex., leg. W. ŚWINIARSKA; 27 V 1984, 4 exx.; 6 V 1994, 2 exx., leg. L. BOROWIEC.
- Roztocze: Opoka Duża n. Annopol (EB63), 25 V 1994, 3 exx., leg. L. BOROWIEC.

Gatunek palearktyczny, dość często spotykany w Polsce. Występuje prawdopodobnie na całym obszarze kraju prócz wyższych partii górskich. Żeruje na padlinie kręgowców, kościach, skórkach i martwych bezkręgowcach. Odnotowano przypadki niszczenia jaj i poczwerek *Lymatria dispar* (L.) (*Lepi-*

doptera). Wymieniany z 16 krain. Z Roztocza znany z dwóch stanowisk. Z Dolnego Śląska, jak też z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej, ostatnio wykazywany około pięćdziesiąt lat temu (BURAKOWSKI i in. 1986).

Dermestes lardarius LINNAEUS, 1758

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Ruda Milicka (XT51), 14 V 1993, 1 ex., leg. L. BOROWIEC; Syców - Ślizów, Arboretum Leśne (XS88), IV–VI 2004, 40 exx.: 28 exx. imago, 12 exx. larw, zebrane z gablot entomologicznych zawierających *Agria tau* (L.), *Smerinthus ocellata* (L.), *Laothoe populi* (L.), *Endromis versicolora* (L.), *Dilina tiliae* **Autor!**. (Larwy żerowały w odwłokach samców wyżej wymienionych gatunków motyli, natomiast na okazach samic, które wcześniej złożyły jaja, nie było śladów żerowania, pomimo że były przechowywane w tej samej gablocie – obserw. J. BUDZIK. Może to być związane ze zdecydowanie większą zawartością substancji białkowo-tłuszczowych w odwłokach samców, samice bowiem były uśpione po złożeniu jaj); 8 larw, z martwych poczwerek *Papilio machaon* L., *Smerinthus ocellata*; 20 V 2004, 218 exx.: 26 exx. imago, 192 exx. larw, z martwego myśzołowa (*Buteo buteo*), leg. J. BUDZIK.
- Puszcza Białowieża: Białowieża (FD94), 22 IV 1993, 1 ex.; 15 V 1986, 1 ex., leg. J. GUTOWSKI.
- Śląsk Dolny: Dąbrowa Niemodlińska (XS91), 8 X 1975, 1 ex., leg. L. BOROWIEC; Wrocław - Karłowice (XS46), 7 VI 2004, 4 exx., ze strychu budynku Instytutu Mikrobiologii UWr., ul. Przybyszewskiego, leg. M. KADEJ; Wrocław - Śródmieście (XS46), 9 V 1979, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.
- Wyżyna Małopolska: Pińczów (DA69), 13 V 1991, 1 ex., leg. J. KANIA.
- Sudety Zachodnie: Szklarska Poręba Średnia (WS33), 16–24 VII 1995, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.

Kosmopolityczny gatunek. W Polsce pospolity, znany z 21 krain. Jest to gatunek synantropijny. Larwy przed przepoczwarczeniem drążą chodniki w drewnie, zaprawie murarskiej, korku, wyrobach tekstylnych, itp. Jest groźnym szkodnikiem powodującym straty w magazynach i składach produktów pochodzenia zwierzęcego (BURAKOWSKI i in. 1986).

Dermestes bicolor FABRICIUS, 1781

- Śląsk Dolny: Wrocław - Śródmieście (XS46), 18 VI 1975, 1 ex.; 10 V 1981, 1 ex.; 30 V 1982, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.

W Polsce niezbyt częsty. Występuje w gniazdach dzikich ptaków (bocianów, dziuplaków), na fermach drobiu, w gołębnikach i przydomowych kurniach. W polskich warunkach klimatycznych rozwija się jedno pokolenie. Zimuje postać dojrzała. Podawany z 7 krain (BURAKOWSKI i in. 1986). Z Dolnego Śląska ostatnio wykazany około sześćdziesiąt lat temu.

Attagenus unicolor (BRAHM, 1791)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Poznań - Jeżyce, ul. Kraszewskiego (XU30), 9 V 2004, 29 exx.: 1 ex. imago, 28 exx. larw, strych w kamienicy, zebrane z martwego gołębia *Columba livia* GMEL. f. *domestica*, leg. G. GOŁASZEWSKA et R. RUTA.
- Podlasie: Biebrzański PN, Szostaki, 26 VI 1978, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.
- Puszcza Białowieża: Białowieża (FD94), 28 VII 1982, 1 ex. leg. L. BOROWIEC.
- Śląsk Dolny: Wrocław - Fabryczna, ul. Bajana (XS36), 14 VI 2004, 1 ex., w nowym budownictwie w mieszkaniu, leg. D. TARNAWSKI; Wrocław - Śródmieście, Ogród Botaniczny UW. (XS46), 24 IV 1975, 1 ex.; 15 VI 1990, 1 ex., leg. L. BOROWIEC; 6 V 1991, 1 ex., w budynku Instytutu Zoologicznego UW., leg. J. KANIA; 15 I 2004, 3 exx. z larw, z gabloty ze zbiorami entomologicznymi Instytutu Zoologicznego, ul. Sienkiewicza 21, leg. A. MALKIEWICZ; 27 V 2004, 1 ex., z martwego gołębia *Columba livia* f. *domestica*, strych Instytutu Zoologicznego, ul. Sienkiewicza 21, leg. M. KADEJ; 8 VI 2004, 1 ex., w tramwaju, leg. S. ADAMEK.
- Roztocze: Krasnobród (FB50), 25 VI 1990, 2 exx., leg. L. BOROWIEC.

Gatunek kosmopolityczny. W Polsce pospolicie występujący zarówno na swobodzie, jak i w mieszkaniach, magazynach oraz składach produktów pochodzenia zwierzęcego. Znany z 20 krain. Ostatnia wzmianka o nim z Dolnego Śląska, jak też z Roztocza, pochodzi sprzed prawie stu lat (BURAKOWSKI i in. 1986).

Attagenus pellio (LINNAEUS, 1758)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Poroże ad Turek (CC26), 6 VI 2004, 1 ex., ze strychu starego murowanego domu jednorodzinnego, leg. S. ADAMEK; Prażuchy ad Kalisz (BC93), 6 VI 2004, 1 ex., ze strychu drewnianego domu jednorodzinnego (leg. S. ADAMEK).
- Śląsk Dolny: Kamieniec Wrocławski (CD45), 2 VI 1991, 1 ex., leg. J. KANIA; Sulistrowiczki, gm. Sobótka (XS24), 9 V 2004, 29 exx.: 3 exx. imago, 26 exx. larw, na strychu domu mieszkalnego, wśród padłych owadów, pajaków i ich starych sieci, leg. R. J. POMORSKI; Wrocław - Karłowice (XS46), 8 V 2004, 1 ex., na białych kwiatach tawuły – *Spiraea* sp.*; 7 VI 2004, 4 exx., ze strychu budynku Instytutu Mikrobiologii UW., ul. Przybyszewskiego, leg. M. KADEJ; Wrocław - Wojnow (XS46), VI 1990, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.

*Najprawdopodobniej *Spiraea* × *cinerea* – mieszańiec z rodziny *Rosaceae* – bardzo często nasadzany jako roślina ozdobna. Mieszańce i kultywary z rodzaju *Spiraea* są bardzo trudne w identyfikacji, z uwagi na niestabilność cech oraz dużą zmienność morfologiczną. W przypadku tej grupy najbezpieczniej stosować nazwę rodzajową *Spiraea* sp.

– Roztocze: Bukowa Góra, 22–23 VI 1990, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.

Kosmopolityczny i synantropijny gatunek. W Polsce pospolity na obszarze całego kraju. Podawany z 18 krain. W ciągu roku tylko jedna generacja. Często spotykany na wiosnę na kwiatkach, gdzie odżywia się nektarem i pyłkiem. Znany jako groźny szkodnik magazynowy w składach skór, futer, suszonego mięsa, ryb, wyrobów wełnianych, rogu i innych produktów pochodzenia zwierzęcego (BURAKOWSKI i in. 1986).

Megatoma undata (LINNAEUS, 1758)

– Puszcza Białowieska: Białowieża (FD94), 23 VI 1991, 1 ex., leg. J. KANIA.
– Śląsk Dolny: Masyw Ślęży, Sobótka - Wieżyca (XS24), 14 IV 1984, 1 ex., leg. L. BOROWIEC; Muszkowice (XS31), 28 IV 1983, 1 ex., leg. L. BOROWIEC; Ryczyn n. Oława (XS64), 18 V 1985, 1 ex., leg. J. KANIA.

Spotykany rzadko i pojedynczo. Obserwowany w starych drzewach, dziuplach, chodnikach larw innych owadów, gniazdach żądłówek, starych ulach pszczelich oraz w budynkach mieszkalnych. W Polsce na obszarze całego kraju. Wykazany z 17 krain. Z Dolnego Śląska ostatnio podawany około siedemdziesiąt lat temu (BURAKOWSKI i in. 1986).

Globicornis nigripes (FABRICIUS, 1792)

– Puszcza Białowieska: Białowieża (FD94), 24 VI 1991, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.
– Śląsk Dolny: Wrocław - Karłowice (XS46), 8 V 2004, 3 exx., na białych kwiatkach *Spiraea* sp., leg. R. RUTA; Wrocław - Zakrzów (XS47), 11 VI 2004, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.

W Polsce rzadko spotykany, znany tylko z siedmiu krain. Większość danych o nim pochodzi z ubiegłego stulecia. Obserwowany od kwietnia do lipca na kwiatkach roślin biało kwitnących: tarniny, głogu, jarzębiny (BURAKOWSKI i in. 1986).

Ctesias serra (FABRICIUS, 1792)

– Puszcza Białowieska: Białowieża vic. (FD94), o. 161–163, 24 VI 1991, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.

W Polsce na całym obszarze poza partiami górskimi. Podawany z 17 krain. Larwy spotykane w pobliżu sieci pajęczych, w dziuplach starych drzew lub pod korą (BURAKOWSKI i in. 1986).

Trogoderma versicolor (CREUTZER, 1799)

– Nizina Mazowiecka: Milanówek (DC77), 10 IV 2004, 3 exx. z larw, z gabloty entomologicznej, leg. R. HOŁYŃSKI.

- Śląsk Dolny: Wrocław - Popowice (XS36), 22 XII 2003, 1 ex. ♂, ze ściany pomieszczenia mieszkalnego w bloku wielopiętrowym, leg. R. STELMASZCZYK.
- Wyżyna Małopolska: Góry Pieprzowe n. Sandomierz (EB51), 23 V 1994, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.

Gatunek sporadycznie notowany, chociaż występuje prawdopodobnie na całym obszarze Polski. Wykazywany z 13 krain. Wielokrotnie podawany z Niziny Mazowieckiej przez MROCZKOWSKIEGO. Z Dolnego Śląska wykazywany z Wrocławia pod koniec XIX wieku (BURAKOWSKI i in. 1986).

Trogoderma glabrum (HERBST, 1783)

- Śląsk Dolny: Wrocław - Śródmieście (XS46), III 1991, 1 ex., leg. J. KANIA; 15 I 2004, 30 exx.: 1 ex. imago, 29 exx. larw, z gabloty ze zbiorami entomologicznymi Instytutu Zoologicznego, ul. Sienkiewicza 21, leg. A. MALKIEWICZ.

Gatunek szeroko rozmieszczony w całej Holarktyce. W Polsce prawdopodobnie liczny na całym obszarze, poza wyższymi partiami górskimi, ale spotykany rzadko i pojedynczo. Znany z 16 krain. Większość danych z Dolnego Śląska pochodzi z przełomu XIX i XX wieku (BURAKOWSKI i in. 1986).

Trinodes hirtus (FABRICIUS, 1781)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Ruda Milicka (XT51), 19 VI 1992, 1 ex.; 3 VII 1992, 1 ex.; 17 VII 1992, 2 exx., leg. L. BOROWIEC.
- Śląsk Dolny: Wrocław - Karłowice (XS46), 7 VI 2004, 1 ex., ze strychu budynku Instytutu Mikrobiologii UW., ul. Przybyszewskiego, leg. M. KADEJ; Wrocław - Park Szczytnicki (XS46), 28 V 2000, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.
- Sudety Wschodnie: Masyw Śnieżnika, Góra Śnieżnik (XR36), 5 VII 1993, 1 ex., leg. J. KANIA.

Gatunek o ciekawej ekologii, silnie związany z poziomo budowanymi sieciami pajęczymi. Obserwowany był w pobliżu sieci, ale także na sieciach, gdzie żywi się resztkami pozostawionymi przez pająki. Larwy silnie pokryte szczecinkami, co prawdopodobnie chroni je przed atakami pająków. Wykazywany z 14 krain. Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej znany z Głogowa i Nowej Soli. Ostatnie dane z Dolnego Śląska pochodzą sprzed stu lat (BURAKOWSKI i in. 1986).

Anthrenus pimpinellae (FABRICIUS, 1775)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Ruda Milicka (XT51), 16 V 1975, 1 ex., leg. L. BOROWIEC; Prażuchy ad Kalisz (BC93), 6 VI 2004, 13 exx., z bia-

- łych kwiatów ogrodowych – margaretek, leg. S. ADAMEK; Szpetal Górny (CD73), 25 V 2000, 1 ex., leg. W. JĘDRYCKOWSKI.
- Śląsk Dolny: Wrocław - Karłowice (XS46), 8 V 2004, 1 ex., na białych kwiatach *Spiraea* sp., leg. M. KADEJ; 20 V 2004, 7 exx., z białych kwiatów *Spiraea* sp., leg. S. ADAMEK; Wrocław - Świniary (XS37), 20 V 2004, 7 exx., leg. J. KANIA.
 - Wyżyna Małopolska: Góry Pieprzowe n. Sandomierz (EB51), 23 V 1994, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.
 - Góry Świętokrzyskie: Grzegorzowice (EB13), 20 V 1993, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.
 - Sudety Wschodnie: Pokrzywna (XR77), 29 V 2004, 1 ex., z białych kwiatów *Spiraea* sp., leg. D. TARNAWSKI.
- Gatunek szeroko rozprzestrzeniony. Wykazywany z 19 krain. Larwy spotykane w kurnikach, gołębnikach, gniazdach ptaków (głównie bocianich). Imago spotykane na kwiatach od kwietnia do lipca (BURAKOWSKI i in. 1986).

Anthrenus scrophulariae (LINNAEUS, 1758)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Poroże ad Turek (CC26), 3 VI 2004, 1 ex., z parapetu okna domu mieszkalnego, leg. S. ADAMEK.
- Nizina Mazowiecka: Warszawa - Jelonki (DC98), 21 V 1999, 2 exx.; 3 VI 1999, 3 exx.; 18 VI 1999, 1 ex.; 24 V 2000, 8 exx., leg. W. JĘDRYCKOWSKI.
- Podlasie: Biebrzański PN, Osowiec, 2 V 1999, 1 ex., leg. J. GUTOWSKI.
- Puszcza Białowiecka: Białowieża – Czerlonka (FD94), 19 VI 1991, 1 ex., leg. L. BOROWIEC; Puszcza Białowiecka ad Topiło (FD94), 15 V 1993, 1 ex., leg. J. GUTOWSKI.
- Śląsk Dolny: Wrocław - Karłowice (XS46), 8 V 2004, 1 ex., na białych kwiatach *Spiraea* sp., leg. M. KADEJ; 20 V 2004, 3 exx., z białych kwiatów *Spiraea* sp., leg. S. ADAMEK; Wrocław - Śródmieście (XS46), 30 V 1991, 1 ex., leg. L. BOROWIEC; Wrocław - Wojnów (XS46), 2 VI 1991, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.
- Wyżyna Małopolska: Pińczów (DA69), 22 V 1992, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.
- Góry Świętokrzyskie: Ostrowiec Świętokrzyski (EB24), 23 IV 2000, 3 exx., leg. W. JĘDRYCKOWSKI.

Występuje w całym kraju. Podawany z 19 krain. Pojawia się od kwietnia do lipca. Łatwy do zaobserwowania na kwiatach, gdzie samice pożywiają się nektarem i pyłkiem. Jest to niezbędna czynność przed złożeniem jaj przez samicę (BURAKOWSKI i in. 1986).

Anthrenus picturatus makolskii MROCZKOWSKI, 1950

- Nizina Mazowiecka: Warszawa - Jelonki (DC98), 3VI 1999, 8 exx., leg. W. JĘDRYCZKOWSKI; Warszawa - Łazienki (EC08), 26 III 1999, 1 ex.; 1 IV 1999, 1 ex.; 2 IV 1999, 1 ex.; 9 IV 1999, 1 ex.; 16 IV 1999, 1 ex.; 20 IV 1999, 1 ex.; 27 IV 1999, 1 ex.; 6 III 2000, 1 ex.; 21 V 2000, 2 exx.; 22 V 2000, 1 ex., 24 V 2000, 8 exx., leg. W. JĘDRYCZKOWSKI.

Występuje na swobodzie, ale także w magazynach, mieszkaniach. Poławiany z białych kwiatów tawuły, głogu, baldaszkowatych i drzew owocowych, gdzie odżywiają się pyłkiem i nektarem. Znany jedynie z kilku stanowisk z Niziny Mazowieckiej (BURAKOWSKI i in. 1986). Warszawa jest „locus typicus” tego gatunku.

Anthrenus verbasci (LINNAEUS, 1767)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Ruda Milicka (XT51), 2 VII 1991, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.
- Nizina Mazowiecka: Warszawa - Łazienki (EC08), 27 IV 2000, 1 ex., leg. W. JĘDRYCZKOWSKI.
- Śląsk Dolny: Wrocław - Karłowice (XS46), 8 V 2004, 1 ex., na białych kwiatkach *Spiraea* sp., 5 VI 2004, 36 exx.; 6 VI 2004, 38 exx.; 7 VI 2004, 9 exx.; 8 VI 2004, 8 exx., ze strychu budynku Instytutu Mikrobiologii, parapet okienny, w pobliżu sieci pajęczych; 25 VI 2004, 8 exx., leg. M. KADEJ; Wrocław - Śródmieście, ul. Sienkiewicza 21 (XS46), 15 III 1991, 1 ex.; 23 III 1991, 1 ex.; 3 V 1991, 1 ex., leg. L. BOROWIEC; 3 V 1991, 7 exx., leg. J. KANIA; 27 V 2004, 1 ex., strych Instytutu Zoologicznego, z martwego gołębia *Columba livia* f. *domestica*, leg. M. KADEJ.

Jeden z najczęściej spotykanych skórników. Wykazywany z 15 krain. Na wiosnę występujący w sąsiedztwie *A. pimpinellae* oraz *A. scrophulariae* na tych samych kwiatkach. Jest częstym szkodnikiem zbiorów entomologicznych lub innych materiałów muzealnych, znany także jako groźny szkodnik magazynowy w składach skór, futer, suszonego mięsa, ryb, wyrobów wełnianych, rogu i innych produktów pochodzenia zwierzęcego. Spotykany zazwyczaj w miastach (BURAKOWSKI i in. 1986).

Anthrenus museorum (LINNAEUS, 1761)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Ruda Milicka (XT51), 25 VII 1989, 1 ex.; 17 VII 1991, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.
- Nizina Mazowiecka: Warszawa - Jelonki (DC98), 30 V 1999, 1 ex.; 26 VI 2000, 1 ex., leg. W. JĘDRYCZKOWSKI; Warszawa - Łazienki (EC08), 14 II 2000, 7 exx.; 6 III 2000, 2 exx.; 24 V 2000, 3 exx., leg. W. JĘDRYCZKOWSKI.

- Puszcza Białowieża: Białowieża (FD94), 15 VI 1991, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.
- Śląsk Dolny: Sulistrowiczki, gm. Sobótka (XS24), 9 V 2004, 4 exx., na strychu domu mieszkalnego, pośród padłych owadów, pajaków i ich starych sieci, leg. R. J. POMORSKI; Wrocław - Karłowice (XS46), 8 V 2004, 1 ex., na białych kwiatach *Spiraea* sp.; 4 VI 2004, 3 exx.; 6 VI 2004, 1 ex., ze strychu budynku Instytutu Mikrobiologii UW., ul. Przybyszewskiego, leg. M. KADEJ; Wrocław - Śródmieście (XS46), III 1991, 1 ex., leg. J. KANIA.
- Sudety Wschodnie: Kletno (XR36), 2 VII 1993, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.
Pospolity na całym obszarze kraju. Wykazywany z 21 krain. Larwy występują w gniazdach ptaków i ssaków, pod korą drzew, rzadko w domach mieszkalnych (BURAKOWSKI i in. 1986).

Anthrenus olgae KALÍK, 1946

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Poznań - Jeżyce, ul. Kraszewskiego (XU30), 9 V 2004, 98 exx.: 14 exx. imago, 84 exx. larw, strych w kamienicy, zebrane z martwego gołębia *Columba livia* f. *domestica*, leg. G. GOŁASZEWSKA et R. RUTA.
Larwy są groźnymi szkodnikami zbiorów entomologicznych. W Polsce znany z nielicznych stanowisk. Podawany tylko z 5 krain (BURAKOWSKI i in. 1986). Nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

Anthrenus fuscus OLIVIER, 1789

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Ruda Miłicka (XT51), 25 VII 1989, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.
- Wyżyna Małopolska: Pińczów – Skowronno (DA39), 10 V 1991, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.
Wykazywany z 16 krain. Pojawia się od maja do lipca, głównie na białych kwiatach roślin naczyniowych. Spotykany w gniazdach ptaków, a także w pobliżu sieci pajęczych (BURAKOWSKI i in. 1986).

Anthrenus polonicus MROCZKOWSKI, 1951

- Nizina Mazowiecka: Warszawa - Jelonki (DC98), 24 V 2000, 1 ex., leg. W. JĘDRYCKOWSKI.
- Puszcza Białowieża: Białowieża (FD94), 15 VI 1991, 1 ex., leg. L. BOROWIEC.

Gatunek stosunkowo niedawno opisany z Polski. Jego rozszedlenie nie jest jeszcze dobrze poznane. Do tej pory podawany z 8 krain. Warszawa jest locus typicus dla *A. polonicus* (BURAKOWSKI i in. 1986).

SUMMARY

It was in 1986 that the first and exhaustive data on distribution of *Dermestidae* family in Poland were presented by BURAKOWSKI et al. (1986). After that, only few papers including some faunistic records were published (KANIA 1991; KUBISZ & SZWAŁKO 1991, 1994; BUNALSKI 1997; BURAKOWSKI et al. 2000). Still, our knowledge on the occurrence of *Dermestidae* in many regions of Poland is relatively poor and fragmentary.

PIŚMIENICTWO

- BUNALSKI M. 1997: Nowe dane o występowaniu w zachodniej Polsce niektórych gatunków z rodziny skórnikowatych (*Coleoptera*, *Dermestidae*). *Wiad. entomol.*, **15**: 252-253.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1986: Chrząszcze *Coleoptera* – *Dermestoidae*, *Bostrichoidea*, *Cleroidea* i *Lymexyloidea*. *Kat. Fauny Pol.*, Warszawa, **XXIII**, **11**: 1-243.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 2000: Chrząszcze *Coleoptera* – Uzupełnienia tomów 2–21. *Kat. Fauny Pol.*, Warszawa, **XXIII**, **22**: 1-252.
- KANIA J. 1991: *Trogoderma angustum* (SOLIER, 1849) (*Coleoptera*, *Dermestidae*) we Wrocławiu. *Wiad. entomol.*, **10**: 153-155, 2 ryc.
- KUBISZ D., SZWAŁKO P. 1991: Nowe dla Podlasia i Puszczy Białowieskiej gatunki chrząszczy (*Coleoptera*). *Wiad. entomol.*, **10**: 5-14, 4 ryc.
- KUBISZ D., SZWAŁKO P. 1994: Chrząszcze (*Coleoptera*) nowe dla fauny Polski. *Wiad. entomol.*, **13**: 13-19, 4 ryc.
- MROCZKOWSKI M. 1975: *Dermestidae* – Skórnikowate (*Insecta: Coleoptera*). *Fauna Pol.*, Warszawa, **4**: 1-163.

Wiad. entomol.	24 (1): 33-42	Poznań 2005
----------------	---------------	-------------

Nowe stanowisko pokątnika złowieszczka *Blaps mortisaga* (L.)
(*Coleoptera: Tenebrionidae*) w dolinie Noteci oraz uwagi
o występowaniu, biologii, ekologii i zagrożeniu pokątników *

A new locality of *Blaps mortisaga* (L.) (*Coleoptera: Tenebrionidae*) in the
Notec River Valley with remarks on the distribution, biology, ecology and
endangerment of *Blaps* spp.

RAFAŁ RUTA

Zakład Bioróżnorodności i Taksonomii Ewolucyjnej Instytutu Zoologicznego U. Wr.,
ul. Przybyszewskiego 63/77, 51-148 Wrocław; e-mail: scirtes@o2.pl

ABSTRACT: The paper presents a revision of the knowledge on the distribution, biology, and ecology of *Blaps* spp. in Poland. New localities of *Blaps mortisaga* (L.), including the first non-synanthropic site in Poland are given. Problems of protection of the species are briefly discussed.

KEY WORDS: *Coleoptera*, *Tenebrionidae*, *Blaps*, *Blaps mortisaga*, new localities, biology, ecology, synanthropic fauna, Poland.

Wstęp

Pokątnik złowieszczek – *Blaps mortisaga* (LINNAEUS, 1758) – jest dużym chrząszczem (do ok. 30 mm długości) z rodziny czarnuchowatych (*Tenebrionidae*), który – w obejmującym bezkręgowce, drugim tomie „Polskiej czerwonej księgi zwierząt” – znalazł się wśród gatunków o wysokiej kategorii zagrożenia – EN (KONWERSKI 2004). Należy pamiętać, że znajomość rozmieszczenia większości bezkręgowców Polski jest nieporównywalnie słabsza niż któregośkolwiek z kręgowców. Dlatego, o ile w pierwszym tomie (poświę-

* Druk pracy w 20% sfinansowany przez Zakład Bioróżnorodności i Taksonomii Ewolucyjnej Uniwersytetu Wrocławskiego.

conym kręgowcom) uwzględniono praktycznie wszystkie gatunki na to zasługujące, zgodnie z kryteriami IUCN (GŁOWACIŃSKI 2001), to tom drugi zawiera raczej przegląd wybranych gatunków bezkręgowców, mający na celu ukazanie różnorodności, różnorodności zamieszkiwanych środowisk i specyfiki zagadnień ich ochrony.

Odkrycie wolno żyjącej, niesynantropijnej populacji pokątnika w dolinie Noteci skłoniło mnie do przeanalizowania danych dotyczących występowania, biologii i zagrożeń tego gatunku w Polsce. W niniejszej pracy zawarłem podsumowanie danych literaturowych oraz oryginalne dane na temat nowych stanowisk *B. mortisaga* w Polsce. Temat starałem się przedstawić w szerszym kontekście, uwzględniając informacje o pozostałych krajowych gatunkach, wykorzystując dane z innych części ich zasięgów geograficznych oraz wszelkie dostępne informacje o biologii pokątników.

Część przeglądowa

Rodzaj *Blaps* FABRICIUS, 1775 liczy ponad 300 gatunków występujących w Palearktyce (STEBNICKA 1991). W Polsce stwierdzono 4 gatunki: *B. halophila* FISCHER, 1822; *B. lethifera* MARSHAM, 1802; *B. mortisaga* (LINNAEUS, 1758) i *B. mucronata* LATREILLE, 1804 (BURAKOWSKI i in. 1987). FERRER i PICKA (1990) uznają za dobry gatunek również *B. milleri* SEIDLITZ, 1893, uważany często (SUSTEK 1982; BURAKOWSKI i in. 1987; G. MEDVEDEV, inf. ustna) za synonim *B. lethifera*. Wszystkie krajowe gatunki znalazły się na czerwonej liście chrząszczy Polski (PAWŁOWSKI i in. 2002) (*B. lethifera*, *B. mortisaga* i *B. mucronata* – w kategorii EN; *B. halophila* – w kategorii VU), w „Polskiej czerwonej księdze zwierząt” reprezentuje je *B. mortisaga*.

Wiele pokątników żyje na niewielkich obszarach, jednak krajowe gatunki mają dość szerokie zasięgi. *B. halophila* to gatunek ponto-syberyjski rozsielony od środkowej Syberii (Tomsk) i Kirgizji po południowo-wschodnią Europę (południowo-wschodnia Polska, Słowacja, Morawy, Austria, Bałkany). *B. lethifera* jest spotykany od północnej Afryki (Algieria), przez kraje śródziemnomorskie, aż po południową Anglię i Skandynawię, na wschód sięga po Kazachstan. Zawleczony został do Ameryki Północnej. *B. mortisaga*, zasiedla wschodnią i środkową Europę po południowe krańce Skandynawii, na wschód sięga do Kaukazu i Azji Mniejszej. *B. mucronata* jest gatunkiem śródziemnomorskim (PICKA 1978), zamieszkującym południową Europę, północną Afrykę, na wschód sięgającym do Azji Mniejszej. Stanowiska w północnej Europie (Dania, Norwegia, Szwecja, Finlandia) i Ameryce Północnej oraz prawdopodobnie przynajmniej część środkowoeuropejskich to efekt zawleczeń.

Biologia. Dane na temat biologii pokątników są rozproszone w literaturze, a przy tym bardzo skąpe. Imagines są bezskrzydłe, często występują w izolowanych populacjach. Sprzyja to powstawaniu linii wsobnych, a co za tym idzie, znacznej zmienności międzypopulacyjnej przy jednocześnie dużej jednolitości morfologicznej w obrębie populacji. Jest to jedną z przyczyn trudności badań nad grupą i licznych zawiłości taksonomicznych (FERRER, PICKA 1990).

Na znacznych fragmentach zasięgów pokątniki są synantropami, jednak w cieplejszych okolicach zasiedlają wygrzane, odsłonięte miejsca. Interesujące informacje z terenu Podola podają KUNTZE i NOSKIEWICZ (1938). *Blaps halophila* występuje według tych autorów wspólnie z *Gnaptor spinimanus* PALL. i *Blaps milleri* SEIDL „na halawach” [KUNTZE i NOSKIEWICZ używali terminu „halawa” w odniesieniu do muraw kserotermicznych – „różnych zespołów mniej lub więcej zwartej roślinności zielnej na suchych i ciepłych stokach” (SZYMCZAKOWSKI 1960)] licznie w miejscach o rozluźnionej roślinności, jednak żyją także na miejscach o roślinności zniszczonej (na pastwiskach) i wśród pól”. Na Wyżynie Lubelskiej, w rezerwacie „Czumów”, SZYMCZAKOWSKI łowił pojedyncze okazy *B. halophila* w maju i lipcu w latach 1962–63 na zboczu z zespołem *Koelerieto-Festucetum rupicolae* KORNAŚ 1952 [= *Koelerieto-Festucetum sulcatae*] (SZYMCZAKOWSKI 1965). Cytowany autor zaznacza, że osobniki „niekiedy chowają się do nor susłów”.

MATTHEWS (1975), w artykule na temat zawleczonego do południowej Australii *Blaps polychresta* FORSKAL, dokonał podsumowania dostępnych mu informacji na temat biologii pokątników, dochodząc do ciekawych wniosków na temat genezy procesu ich synantropizacji. Gatunki, które nie są ściśle związane z człowiekiem spotyka się często w pobliżu nor gryzoni i zajęczaków. Pokarm tych gatunków stanowią odchody wspomnianych ssaków, a rozprzestrzenienie się chrząszczy było możliwe dzięki występowaniu myszy, szczurów i królików w pobliżu siedzib ludzkich. Prawdopodobnie obecność gryzoni w pobliżu transportów produktów zbożowych była również przyczyną rozwoju z nimi po świecie chrząszczy (np. *Blaps gigas* L. i *Blaps polychresta*). W hodowli prowadzonej przez MATTHEWSA larwy *B. polychresta*, mając do wyboru materiał roślinny i odchody królików, wybierały te ostatnie i przechodziły cały cykl życiowy odżywiając się tylko nimi. Również analiza zawartości przewodu pokarmowego wolno żyjących chrząszczy wskazała, iż żywiły się one odchodami roślinożerców. Skutkiem koprofagii jest fakt, iż pokątniki są żywicielami pośrednimi nicieni (np. *Spirura rytipleurites* DESLONGCHAMPS i *Gongylonema pulchrum* MOLIN) i kolecogłowa – *Moniliformis moniliformis* (BREMSER).

Interesujące dane przynoszą prace rosyjskich badaczy oparte na obserwacjach z Azji Środkowej, nie uwzględnione przez MATTHEWSA. Zgodnie z obserwacjami MEDVEDEVA (1960) z terenu Turkmenii, pokątniki rozpoczynały aktywność o zmroku, w dzień natomiast ukrywały się w norach gryzoni, pod kamieniami i w innych trudno dostępnych miejscach (np. pod liśćmi rabarbarów *Rheum* spp.). Imagines odżywiały się roślinami (*Bongardia chrysogonum* (L.) BOISS. (Berberidaceae), *Bromus* sp., *Carex* sp.). Obserwowano gromadzenie się *Blaps seriata* FISCH.-W. na krzewach *Salsola denroides* PALL. i zjadanie kwiatów tej rośliny. W przypadku *Blaps scutellata* FISCH.-W. odnotowano żerowanie, zarówno na roślinach (*Bromus* sp., *Carex* sp.), jak i na odchodach ptaków i gryzoni. SKOPIN (1960, 1961) prowadził obserwacje i hodowle laboratoryjne 17 gatunków pokątników występujących w Kazachstanie. Larwy badanych gatunków rozwijały się w glebie zawierającej szczątki organiczne. Badane taksony różniły się preferencjami w stosunku do zawartości i typu gleby oraz jej wilgotności, choć poszczególne gatunki charakteryzowały się czasem dużą tolerancją, żyjąc zarówno w glebach piaszczystych, gliniastych, jak i kamienistych. *Blaps granulata* GEBL. tolerował gleby zasolone. Niektóre gatunki (np. *Blaps transversimulcata* BALL., *Blaps inflexa* ZOUBK., *Blaps evanida* SEIDL.) preferowały pokarm roślinny i rzadko były spotykane w norach ssaków, inne (np. *Blaps pterosticha* FISCH.) wyraźnie preferowały takie nory (głównie susłów i bobaków), gdzie przebywały przez cały rok, w największym zagęszczeniu na głębokości 0,5–1 m. Niektóre gatunki (np. *Blaps caudata* GEBL.) rozwijały się w przyziemnych dziuplach próchniejących drzew liściastych. Gatunek ten występował zarówno w warunkach naturalnych, jak i synantropijnych (w piwnicach, na śmietniskach). Interesujące są dane odnoszące się do gatunków występujących w Polsce. Larwy *Blaps halophila* spotykane były przeważnie w glebie, rzadko natomiast w norach susłów i bobaków. Typowym miejscem występowania tego gatunku były zachowane resztki stepów. Chrząszcze występowały również w środowisku przekształconym przez człowieka – na odłogach, ugorach i uprawach ziemniaków, kukurydzy, pszenicy i owsa. *Blaps lethifera* zamieszkiwał nory i glebę wyrzucaną z nor gryzoni. Rzadziej występował w glebie stepów, przy czym grunty orne zasiedlał jedynie w pierwszym roku po zaoraniu stepu.

Dalsze informacje o biologii *Blaps* spp. podaje BURAKOWSKI (1993). Pokątniki zalicza do grupy glebowych czarnuchowatych, których larwy odżywiają się szczątkami roślinnymi. Imagines żyją długo – osobniki zebrane w Syrii przeżyły w hodowli cytowanego autora 10 lat. Dorosłe pokątniki są odporne na głód, bez jedzenia przeżywają ponad 90 dni w temperaturze 20°C przy względnej wilgotności powietrza 70%. Larwy wylęgają się z jaj po 35 dniach w temperaturze 15°C lub 7 dniach w temperaturze 30°C. Liczba li-

nień wynosi od 8 do 16. BURAKOWSKI hodował pokątniki w szklanych terrariach z warstwą czystego piasku na dnie. Za kryjówki dla *B. halophila* służyły gliniane podstawki pod kwiaty, zaś dla *B. mortisaga* próchniejące gałązki, które jednocześnie stanowiły pokarm larw. Zarówno larwy, jak i imagines były karmione starym, pleśniąjącym chlebem, który chętnie zjadały. Dodatkowym pokarmem dla postaci dojrzałych były kawałki owoców. Larwy drążyły korytarze w piasku, żywiąc się chlebem, który przylegał bezpośrednio do powierzchni piasku. W hodowli, po 9–16 miesiącach, larwy budowały kolebki poczwarkowe na głębokości 6–10 cm; stadium poczwarki trwało około 35 dni w temp. 20°C i około 20 dni w temp. 25°C. Po przepoczwarzeniu, chrząszcze spędzały jeszcze około tygodnia w kolebce poczwarkowej, a gdy były już w pełni wybarwione i zesklejone, wychodziły na powierzchnię.

Podsumowując, należy stwierdzić, że pokątniki są chrząszczami saprofa-gicznymi, żywiącymi się głównie pokarmem pochodzenia roślinnego, przy czym znane są przypadki odżywiania się żywymi roślinami. Niektóre gatunki są silnie przywiązane do gryzoni, w których norach żyją, żywiąc się ich odchodami i resztkami organicznymi. Larwy żyją w glebie; imagines w ciągu dnia przebywają w kryjówkach (pod kamieniami, w szczelinach skał, w norach itp.), zaś wieczorem i w nocy, kiedy wykazują największą aktywność, poruszają się po powierzchni gleby. Zamieszkują tereny otwarte, zwłaszcza stepowe i pokryte niską roślinnością, w tym pola uprawne. Często, zwłaszcza w chłodniejszych rejonach, żyją w zastępczych środowiskach, jakich dostarcza im człowiek – w ziemiankach i piwnicach.

Występowanie w Polsce. Za jedyny krajowy gatunek zamieszkujący tereny otwarte autorzy „Katalogu fauny Polski” (BURAKOWSKI i in. 1987) uważają *B. halophila*, spotykany na Wyżynie Lubelskiej, przede wszystkim w okolicach Gródka koło Hrubieszowa. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że w byłej Czechosłowacji *B. halophila* występuje w warunkach synantropijnych (PICKA 1978). Pozostałe 3 gatunki uznawane za synantropijne, żyją w piwnicach i innych zabudowaniach gospodarczych i w ich pobliżu, gdzie znajdują szczątki organiczne służące chrząszczom za pokarm. Są szerzej rozsiedlone, znane z rozproszonych stanowisk w całym kraju, przy czym większość danych faunistycznych pochodzi sprzed kilkudziesięciu lat. *B. mortisaga* jest gatunkiem najczęściej obserwowanym w Polsce, znane stanowiska (około 30) są rozmieszczone w 14 krainach, od Pobrzeża Bałtyku, po Sudety i Beskidy. Większość danych pochodzi sprzed ponad 50 lat. Nowsze dane uzyskał KONWERSKI, przygotowując opracowanie do czerwonej księgi.

Zagrożenia. W Europie zachodniej informacje o spadku liczebności *Blaps mortisaga* podawane były już od początków XX wieku (KONWERSKI 2004). W Szwecji również został uznany za zagrożony (ANDERSSON i in. 1987; FERRER, PICKA 1990). Za główną przyczynę ustępowania pokątnika w Polsce uznaje się zanikanie wilgotnych i chłodnych pomieszczeń, w których przechowywana jest żywność, zapewniająca bazę pokarmową chrząszczom (KONWERSKI 2004). Wnioski te można odnieść również do pozostałych występujących synantropijnie pokątników.

Nowe dane faunistyczne

Stanowisko w Dolinie Noteci. Latem 2001 roku, podczas sondażowej eksploracji północnej krawędzi Pradoliny Toruńsko-Eberswaldzkiej w okolicach Piły, natrafiłem w pasie wzniesień morenowych między miejscowościami Miasteczko Krajeńskie i Prawomyśl (UTM: XU38), na wzgórzu porośnięte rzadko dębami, z osuwiskiem z pionową skarżą. W pobliżu znajduje się niewielka zarastająca żwirownia. Szczyt wzgórza porastają pozostałości świetlistej dąbrowy (*Potentillo albae-Quercetum* LIBB. 1933), w części zamienione w uprawę modrzewia. Na skraju dąbrowy i modrzewiowej drągowiny wykształciły się płaty roślinności kserotermicznej z klas *Festuco-Brometea* i *Trifolio-Geranietea sanguinei* (M. JERMACEK, dane niepubl.). Wspomniana skarża ma południową wystawę, zbudowana jest z gliniastopiaszczystych utworów. Posiada zwartą strukturę, znajdują się w niej liczne nieużywane nory brzegówek – *Riparia riparia* (L.); w wielu miejscach wskutek erozji utworzyły się szczeliny i kanały łączące korytarze. Wysokość pionowej skarży wynosi maksymalnie około 4 metry. Osuwisko powstało najprawdopodobniej w efekcie eksploatacji materiału z podnóża wzniesienia. Osunięcie skarży miało miejsce nie później, niż około 80 lat temu, na co wskazuje szacunkowy wiek jednego z dębów, który po osunięciu się zbrocza zawisł prostopadle do skarży, zdołał się ukorzenić, a następnie zmienić kierunek wzrostu.

Na przełomie maja i czerwca 2002 roku, penetrując okolice skarży, po raz pierwszy znalazłem na omawianym stanowisku osobniki *B. mortisaga*. Trzy odnalezione chrząszcze przebywały w jednej z opuszczonych nor brzegówek. Na stanowisko powracałem kilkakrotnie w latach 2003 i 2004. W roku 2003, pod koniec marca, nie udało się znaleźć chrząszczy, które prawdopodobnie zimowały ukryte głęboko w szczelinach skarży. W kolejnych miesiącach obserwowałem: 6 maja – 2 osobniki; pod koniec maja – 9 osobników, przebywających bądź to w norach brzegówek, bądź w tunelach drażnionych w skarpie przez gryzonie na granicy pionowej ścianki i poziomych jej części; 16 lipca – 5 osobników, 1 VIII i 15 VIII – po 1 osobniku.

Niektóre osobniki były aktywne w ciągu dnia, poruszały się w jaskółczych norach, z łatwością wspinały się po pionowych ścianach skarpy. Inne znajdowałem w norach gryzoni, a jeszcze inne siedziały nieruchomo ukryte w szczelinach skarpy. W końcu maja we wczesnych godzinach popołudniowych w jednej z nor obserwowałem kopulującą parę. Nie prowadziłem obserwacji nocą, nie udało się również zaobserwować odżywiania, ani postaci przedimigalnych. Interesujący jest fakt bytowania pokątników w norkach zajętych przez dużego pająka *Tegenaria atrica* C. L. KOCH, który zdaje się nie atakować chrząszczy.

Opisywane stanowisko *B. mortisaga* w dolinie Noteci jest ostoją ciepłolubnej flory i fauny. W 2003 r. Klub Przyrodników (Świebodzin) wstępnie zinwentaryzował obiekt, zaś wspólnie z Nadleśnictwem Kaczory podjęto kroki zmierzające do objęcia wzgórza ochroną.

Inne stanowiska. Podczas pracy nad artykułem uzyskałem informacje o kilku niepublikowanych stanowiskach *B. mortisaga* w Polsce. We wszystkich przypadkach chrząszcze łowione były w warunkach synantropijnych.

- Pojezierze Mazurskie: Sztabin (FE35), IX 2003, 1 ex., martwy w studni, leg. U. BIEREŻNOJ.; Lidzbark Warmiński (DE79), 22 IV 1985, 1 ex., w pomieszczeniach gospodarczych, leg. et coll. T. MAJEWSKI.
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Koło (CC38), 26 V 1974, 1 ex., przed blokiem; 16 VI 1983, 1 ex.; 12 VI 1990, 1 ex., leg. et coll. T. MAJEWSKI.
- Nizina Mazowiecka: Szumin ad Łochów (ED33), 10 VII 1991, 1 ex., w starym kurniku, leg. et coll. T. MAJEWSKI.
- Dolny Śląsk: Bogunów ad Wrocław (XS44), III 1994, kilkanaście exx., w budynku, leg. R. KARWATKA, coll. J. KANIA.
- Wyżyna Małopolska: Łódź (CC93), 17 V 1981, w pomieszczeniach gospodarczych, 1 ex., leg. et coll. T. MAJEWSKI.

Ostatnio z Pojezierza Mazurskiego podawany był na początku ubiegłego stulecia. Powyższe stanowiska potwierdzają jego występowanie w północno-wschodniej Polsce. Nowy dla Niziny Mazowieckiej. Komentarza wymagają znaleziska z okolic Koła: bloki mieszkalne budowane w latach 50. i 60. XX wieku posiadały obszerne, nieogrzewane piwnice, w których przechowywano warzywa. Z piwnic tych wydostawały się, obserwowane przed blokiem chrząszcze. Od momentu zainstalowania centralnego ogrzewania i zmniejszenia ilości przechowywanych produktów żywnościowych, liczebność pokątników spadała, aż do całkowitego zaniku w ostatnich latach (T. MAJEWSKI, inf. ustna).

Dyskusja

Do rozstrzygnięcia pozostaje kwestia pochodzenia populacji *B. mortisaga* z okolic Miasteczka Krajeńskiego. Najbliższe zabudowania oddalone są od skarpy o 350 metrów, dzielą je od niej pola uprawne. Analiza dostępnych map z okresu międzywojennego wskazuje, iż również wtedy w najbliższych okolicach skarpy żadnych budynków nie było. Bardzo prawdopodobne wydaje się wprowadzenie chrząszczy np. wraz z odpadkami usuwanymi z piwnic bądź zabudowań gospodarczych w okolicy. Naturalność stanowiska potwierdziłoby odnalezienie innych stanowisk omawianego chrząszcza w dolinie Noteci. Wstępne poszukiwania prowadzone w 2003 roku na odcinku Krzyż – Nakło nad Notecią nie dały jednak pozytywnych efektów. Najprawdopodobniej stanowisko ma charakter antropogeniczny, wtórny. Utrzymywanie się stosunkowo licznej populacji pokątnika dowodzi jednak, iż chrząszcz ten może występować w warunkach północnej Polski na otwartej przestrzeni, poza siedzibami ludzkimi. Bazą pokarmową omawianej populacji wydają się być zarówno szczątki roślin (rozkładające się liście i gałązki dębów i innych roślin), jak i odchody znajdujące w norach gryzoni żyjących w skarpie.

Podsumowanie

Przedstawione informacje wskazują, że nasza wiedza na temat krajowych pokątników jest bardzo fragmentaryczna. Posiadamy niewiele danych – zarówno faunistycznych, biologicznych (w tym podstawowych danych o preferencjach pokarmowych i cyklu życiowym) – jak i ekologicznych.

Wobec wielu wątpliwości bardzo pożądane wydaje się zrewidowanie krajowych kolekcji pod kątem poprawności oznaczeń. Prawdopodobnie istnieją w zbiorach również materiały nie opracowane, które mogą dostarczyć nowych danych o rozszedleniu pokątników w Polsce. Warto przeprowadzić ukierunkowane poszukiwania tych chrząszczy w zabudowaniach gospodarczych i na stanowiskach naturalnych podobnych do opisanego w artykule.

Przy obecnym stanie wiedzy ocena rzeczywistego stopnia zagrożenia omawianych chrząszczy wydaje się trudna do przeprowadzenia. Zdaniem autora, za priorytetowe należy uznać obecnie zabezpieczenie bytu wolno żyjących populacji pokątników, gdyż prawdopodobnie mogą one zapewnić przetrwanie tych chrząszczy w Polsce w długofalowej perspektywie, w przeciwieństwie do silnie zagrożonych populacji synantropijnych.

Podziękowania

Dziękuję dr. Szymonowi KONWERSKIEMU (Katedra Zoologii AR w Szczecinie) za dyskusje i komentarze dotyczące tekstu, Panu prof. dr. hab. Glebowi MEDVEDEVOWI (Instytut Zoologiczny Rosyjskiej Akademii Nauk

w Sankt Petersburgu), panu dr. hab. Dariuszowi IWANOWI i panu dr. hab. Sergeiowi BELOKOBYLSKIEMU (Muzeum i Instytut Zoologii PAN w Warszawie) dziękuję za pomoc w dotarciu do niektórych pozycji literatury, zaś Urszuli BIEREŻNOJ (Suwałki), Tomaszowi MAJEWSKIEMU (Koło) i dr. Jarosławowi KANI (Instytut Zoologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego) za przekazanie niepublikowanych informacji o stanowiskach pokątnika.

SUMMARY

The genus *Blaps* FABR. comprises ca. 300 species in the Palearctic region. Both larvae and adults are saprophagous, feeding mainly on plant-originated material. Some species are known to eat fresh plants. Larvae live in ground, adults are usually nocturnal, hiding under stones and in mammals' burrows during the day. *Blaps* spp. inhabit mainly open areas, with low vegetation (e.g. steppes), preferring warm and dry climate. Many species have been introduced to various parts of the world; others are well known as synanthropic animals.

Four species of *Blaps* inhabit Poland: *B. halophila* FISCH., *B. lethifera* MARSH., *B. mortisaga* (L.) and *B. mucronata* LATR. According to some authors, the fifth species, *B. milleri* SEIDL. (usually considered as a synonym of *B. lethifera*) is a good species and should be added to the list. All species are rare, although *Blaps mortisaga* is the most commonly collected in Poland. It has been reported from ca. 30 localities distributed throughout Poland. Till now, it has been known only from synanthropic localities – old cellars, vicinity of farms etc. Recently, the first non-synanthropic locality has been found by the author in the Noteć River valley (UTM: XU38). It is situated on the south facing slope of a small moraine hill. The origin of the population is unclear, probably it was secondarily transferred from synanthropic habitats. The first locality of *B. mortisaga* in the Mazovian Lowland is given and few new localities from other regions are reported.

Blaps mortisaga was included in the 2nd volume of the Polish Red Data Book of Animals. In the author's opinion, a thorough studies should be carried out to supplement our knowledge of *Blaps* spp. If possible, all non-synanthropic localities should be protected.

PIŚMIENNICTWO

- BURAKOWSKI B. 1993: Laboratory methods for rearing soil beetles (*Coleoptera*). Memorab. Zool., **46**: 1-66.
- BURAKOWSKI B., MROCKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1987: Chrząszcze *Coleoptera* – *Cucujoidea*, część 3. Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, **14**: 1-309.
- FERRER J., PICKA J. 1990: The *Blaps* species of Sweden, with a review of the *B. lethifera* group (*Coleoptera*, *Tenebrionidae*). Ent. Tidskr., **111**: 25-32.
- GŁOWACIŃSKI Z. (red.) 2001: Polska czerwona księga zwierząt – Kręgowce. PWRiL, Warszawa. 452 ss.

- KONWERSKI Sz. 2004: (EN) *Blaps mortisaga* (LINNAEUS, 1758), Pokątnik złowieszczek, Churchyard Beetle; Ordo: *Coleoptera* / Chrząszcze, Familia: *Tenebrionidae* / Czarnuchowate. [W:] GŁOWACIŃSKI Z., NOWACKI J. (red.): Polska czerwona księga zwierząt – Bezkręgowce. IOP PAN – Kraków, AR im. A. Cieszkowskiego – Poznań: 136-137.
- KUNTZE R., NOSKIEWICZ J. 1938: Zarys zoogeografii polskiego Podola. Pr. Nauk. Tow. Nauk. we Lwowie, Lwów, **2**, 4: VII + 538 ss., 65 ff.
- MATTHEWS E. G. 1975: The Mediterranean Beetle *Blaps polychresta* FORSKAL in South Australia (*Tenebrionoidea*). South. Aust. Nat., **49** (3): 35-39.
- MEDVEDEV G. S. 1960: Typy ekologo-morfologicznych przysposoblenij černotelok (*Coleoptera*, *Tenebrionidae*) Turkmenii. Nauka, Leningrad: 47-54.
- PAWŁOWSKI J., KUBISZ D., MAZUR M. 2002: *Coleoptera* Chrząszcze. [W:] GŁOWACIŃSKI Z. (red.): Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków: 88-110.
- PICKA J. 1978: Potemníkovití brouci Československa *Coleoptera*, *Tenebrionidae*. Klíče k určování hmyzu. I. Zprávy Čsl. Spol. Ent., Praha, **14**: 1-53.
- SKOPIN N. G. 1960: Materialy po morfologii i ekologii ličinek tribu *Blaptini* (*Coleoptera*, *Tenebrionidae*). Trudy Inst. Zool. Akad. Nauk Kaz. SSR., **11**: 36-71 + 13 tabl.
- SKOPIN N. G. 1961: Materialy po faune i ekologii černotelok (*Coleoptera*, *Tenebrionidae*) jugo-wostočnogo Kazachstana. Kazachskaja Akademija Sel'skochozjajstvennych Nauk. Trudy Naučno-Issledowatelskogo Instituta Zaščity Rastenij, **6**: 172-195.
- STEBNICKA Z. 1991: Chrząszcze – *Coleoptera*, Czarnuchowate – *Tenebrionidae*, *Boridae*. Klucze oznacz. Owad. Pol., Wrocław, XIX, **91**: 1- 93.
- SUSTEK Z. 1982: Contribution to the synonymy of *Blaps lethifera* MARSHAM, 1802 (*Coleoptera*, *Tenebrionidae*). Acta ent. bohemoslov., **79**: 143-153.
- SZYMCZAKOWSKI W. 1960: Materiały do poznania kserotermofilnej fauny chrząszczy Wyżyny Małopolskiej. Pol. Pismo ent., **30**: 173-242.
- SZYMCZAKOWSKI W. 1965: Materiały do poznania chrząszczy (*Coleoptera*) siedlisk kserotermicznych Polski. Pol. Pismo ent., **35**: 225-257.

KRÓTKIE DONIESIENIA**SHORT COMMUNICATIONS****399. Interesujące chrząszcze (*Coleoptera*) odłowione w Starej Brdzie Pilskiej na Pojezierzu Pomorskim**

Interesting beetles (*Coleoptera*) collected in Stara Brda Pilaska in the Pomeranian Lakelands

KEY WORDS: *Coleoptera*, faunistics, Stara Brda Pilaska, Pomeranian Lakelands, Poland.

Na terenie nadleśnictwa Niedźwiady, w Starej Brdzie Pilskiej (UTM: XV48), od początku maja do końca października 2003 r. przeprowadzono odłowy chrząszczy związanych ze starymi, dziuplastymi drzewami. Drzewa, na których prowadzono odłowy, rosną w bezpośrednim sąsiedztwie rzeki Brdy. Odłowu dokonano przy pomocy 15 pułapek typu „Netocia” (SZUJECKI 2001: [W:] Próba szacunkowej waloryzacji lasów Puszczy Białowieskiej metodą zooindykacyjną. Wyd. SGGW, Warszawa: 7-31), zawieszonych przed dziuplami bocznymi dębów (8), lip (2), kasztanowców (2), olch (2) i wierzby iwy (1). Poniżej przedstawiamy wykaz rzadziej spotykanych gatunków chrząszczy, odłowionych na badanych drzewach.

STAPHYLINIDAE

Velleius dilatatus (FABR.) – jeden okaz tego rzadko spotykanego kusaka odłowiono 12 VIII przy dziupli znajdującej się na dębie szypułkowym – *Quercus robur* L. Gatunek ten z Pojezierza Pomorskiego nie był wcześniej podawany.

ELATERIDAE

Ampedus cardinalis (SCHIÖDTE) – rzadko poławiany gatunek, prowadzący skryty tryb życia. Cztery okazy tego gatunku odłowiono 20 VI, na dębie szypułkowym – *Quercus robur*. Gatunek ten z Pojezierza Pomorskiego nie był wcześniej podawany.

DERMESTIDAE

Globicornis corticalis (EICHH.) – gatunek próchnowiskowy, rzadko i zwykle przypadkowo poławiany. Podawany wcześniej ze Szczecina i Miechucina koło Kartuz (BURAKOWSKI i in. 1986: Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, 11: 1-243). Jeden okaz tego gatunku skórnika odłowiono 20 VI, na wierzbie iwie – *Salix caprea* L.

PTINIDAE

[= *ANOBIIDAE* (LAWRENCE, NEWTON 1995: [W:] Biology, Phylogeny, and Classification of *Coleoptera*, vol. 2. MiIZ PAN, Warszawa: 779-1006; BOROWSKI 2002: Baltic J. Coleopterol., 2 (1): 64].

Dorcatoma chrysolina (PANZ.), *D. flavicornis* (FABR.) – dwa gatunki związane troficznie z drewnem rozkładanym przez grzyba pasożytniczego, żółciaka siarkowego – *Laetioporus sulphureus* (BULL.: FR.). Liczne okazy obu gatunków odławiano na dębach szypułkowych

– *Quercus robur*, od czerwca do września. Wcześniej, *D. chrysolina* nie była podawana z Pomorza, a *D. flavicornis* wykazana była ogólnikowo, bez podania konkretnej miejscowości (BURAKOWSKI i in. 1986: Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, 11: 1-243).

NITIDULIDAE

Rhizophagus parallelocollis (GYLL.) – semisyntropijny gatunek, w terenach leśnych dość rzadko poławiany. Jeden okaz tego gatunku odłowiono 18 IX, przy dziupli lipy drobnolistnej – *Tilia cordata* MILL. Z Pomorza notowany wcześniej z miejscowości Kruszycza–Sicko (BURAKOWSKI i in. 1986: Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, 12: 1-266).

TENEBRIONIDAE

Pentaphyllus testaceus (HELLW.) – ze względu na skryty tryb życia, jest gatunkiem rzadko poławianym, na Pomorzu znanym z Wejherowa (BURAKOWSKI i in. 1987: Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, 14: 1-309). Występuje w drewnie rozkładanym przez grzyba pasożytniczego, żółciaka siarkowego – *Laetiporus sulphureus*. Jeden okaz tego gatunku odłowiono 12 VIII, na dębie szypułkowym – *Quercus robur*.

Jerzy BOROWSKI, Adam BYK, Dariusz ŁĘGOWSKI
Kat. Ochr. Lasu i Ekol. SGGW, Warszawa

400. *Lathridius pseudominutus* (STRAND) – chrząszcz nowy dla fauny Polski oraz inne interesujące chrząszcze (*Coleoptera*), odłowione w okolicach Kwisna na Pojezierzu Pomorskim

Lathridius pseudominutus (Strand) – a new beetle for Poland and other interesting beetles (*Coleoptera*) collected near Kwisno in the Pomeranian Lakelands

KEY WORDS: *Coleoptera*, *Scaphidiidae*, *Elateridae*, *Cryptophagidae*, *Lathridiidae*, *Colydiidae*, *Ciidae*, *Cerambycidae*, *Lathridius pseudominutus*, faunistics, Kwisno, Pomeranian Lakelands.

Na terenie nadleśnictwa Niedźwiady, w okolicy Kwisna (UTM: XV39), od początku maja do końca września 2003 r. przeprowadzono odłowy chrząszczy, związanych ze starymi, zahubionymi bukami. 100 letnia buczyna, o wystawie południowo-wschodniej, położona jest na stromej skarpie, w bezpośrednim sąsiedztwie rzeki Wieprzy. Odłowu dokonano przy pomocy 15 pułapek typu „Fomes” (SZUJECKI 2001: [W:] Próba szacunkowej waloryzacji lasów Puszczy Białowieskiej metodą zooindykacyjną. Wyd. SGGW, Warszawa: 7-31), zawieszonych na hubiaku pospolitym *Fomes fomentarius* (L.: FR.) FR. oraz pniarku obrzeżonym *Fomitopsis pinicola* (Sw.: FR.) P. KARST. Poniżej przedstawiamy wykaz rzadziej spotykanych gatunków chrząszczy, odłowionych na badanych drzewach.

SCAPHIDIIDAE

Scaphisoma boreale (LUNDL.) – gatunek znany tylko z Puszczy Białowieskiej. Jeden okaz tego gatunku odłowiono 20 VI, na hubiaku pospolitym. Nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

Scaphisoma inopinatum (LÖBL) – ogólnikowo wykazany z Pomorza (LÖBL 1970: Rev. Suisse Zool., 77: 727-799). Jeden okaz tego gatunku odłowiono 20 VI, na pniarku obrzeżonym.

ELATERIDAE

Crepidophorus mutilatus (ROSENH.) – rzadko poławiany gatunek, związany przede wszystkim z białymi zgniliznami drewna. Jeden okaz tego gatunku odłowiono 20 VI, na drzewie z licznymi owocnikami hubiaka pospolitego. Nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

Elater ferrugineus L. – rzadko poławiany gatunek, związany z drzewami, w których żerują larwy *Scarabaeidae* i *Lucanidae*. Dwa okazy tego gatunku odłowiono 13 VIII, na drzewie z owocnikami hubiaka pospolitego.

CRYPTOPHAGIDAE

Pteryngium crenatum (FABR.) – rzadko poławiany gatunek, związany z lasami o charakterze naturalnym. Jeden okaz tego gatunku odłowiono 20 VI, na owocniku hubiaka pospolitego. Nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

LATHRIDIIDAE

Lathridius pseudominutus (STRAND) – gatunek o niedostatecznie poznany rozmieszczeniu, wynikającym z trudności oznaczania tego gatunku i mylenia go z *L. anthracinus* MANN. i synantropijnym *L. minutus* (L.). Opisany ze Skandynawii, ponadto notowany z Karpat. Liczne okazy tego gatunku odławiano od czerwca do września, na drzewach z owocnikami hubiaka pospolitego i pniarka obrzeżonego. Nowy dla fauny Polski.

Enicmus testaceus (Steph.) – rzadko spotykany gatunek, odławiany zwykle na starych, za-grzybionych drzewach. Jeden okaz tego gatunku odłowiono 20 VI, na drzewie z licznymi owocnikami hubiaka pospolitego. Nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

COLYDIIDAE

Cicones variegatus (HELL.) – rzadko poławiany gatunek, znany głównie z zachodniej i południowej części kraju. 9 okazów tego gatunku odłowiono od czerwca do sierpnia, na drzewach z hubiakim pospolitym i pniarkiem obrzeżonym.

CIIDAE

Cis punctulatus GYLL. – bardzo rzadko poławiany gatunek, znany z Puszczy Białowieskiej, Roztocza, Górnego Śląska i Babiej Góry. Jeden okaz tego gatunku odłowiono 20 VI, na owocniku hubiaka pospolitego. Nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

Cis lineatocribratus MELL. – Rzadko, zwykle pojedynczo poławiany gatunek. Notowany głównie z południowej części kraju. 7 okazów tego gatunku odłowiono od czerwca do sierpnia, na drzewach z hubiakim pospolitym i pniarkiem obrzeżonym. Nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

CERAMBYCIDAE

Corymbia scutellata (F.) – gatunek występujący przede wszystkim na obszarze zwartego zasięgu buka, ale liczniej spotykany jedynie w okolicach górskich i podgórszych. Dwa okazy tego gatunku odłowiono 13 VIII, na bukach porośniętych owocnikami hubiaka pospolitego.

CURCULIONIDAE

Phloeophagus thomsoni (GRILL) – dość rzadko poławiany gatunek, znajdujący głównie w południowej części kraju. Jeden okaz tego gatunku odłowiono 13 VIII, na buku porośniętym licznymi owocnikami hubiaka pospolitego. Nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

Jerzy BOROWSKI, Adam BYK, Dariusz ŁĘGOWSKI
Kat. Ochr. Lasu i Ekol. SGGW, Warszawa

401. Nowe stanowisko *Hypocacculus rufipes* (KUGELANN, 1792) (*Coleoptera: Histeridae*) w Polsce

New locality of *Hypocacculus rufipes* (KUGELANN, 1792) (*Coleoptera: Histeridae*) in Poland

KEY WORDS: *Coleoptera, Histeridae, Hypocacculus rufipes*, new locality, Poland.

Hypocacculus rufipes (KUGELANN, 1792) występuje w południowej Szwecji, Danii, środkowej i południowej Europie, na Krymie i Kaukazie oraz w południowej Syberii. W Polsce wykazany z Pobrzeża Bałtyku, Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej, Niziny Mazowieckiej i Sudetów Zachodnich oraz – w oparciu o znaleziska pochodzące sprzed około 100 lat – z Dolnego Śląska i Wzgórz Trzebieńskich. Ostatnie doniesienie o występowaniu tego gatunku w kraju pochodzi sprzed 30 lat (MAZUR 1972: *Fragm. faun.*, **18**, 20: 393-404).

Bionomia gatunku bardzo słabo poznana. Chrzążcz preferuje tereny piaszczyste, gdzie najczęściej spotykany jest na wydmach oraz w żwirowniach i piaskowniach. Znajdowany jest pod gnijącymi resztkami roślin, rzadziej w kompoście, pod odchodami i padliną, a także w norach susłów.

Poniższe stanowisko potwierdza aktualne występowanie tego gatunku w Polsce:

- Podlasie: Dubicze Cerkiewne ad Hajnówka (FD63), 28 IV 2004, żwirownia przy trasie Kleszczele – Hajnówka, 2 exx., leg. A. BYK.

Adam BYK, Sławomir MAZUR
Kat. Ochr. Lasu i Ekol. SGGW, Warszawa

402. Pierwsze stwierdzenie *Oreodytes sanmarkii* (C. R. SAHLBERG, 1826) (*Coleoptera: Dytiscidae*) na stanowisku niżowym w Polsce

First record of *Oreodytes sanmarkii* (C. R. SAHLBERG, 1826) (*Coleoptera: Dytiscidae*) on a lowland locality in Poland

KEY WORDS: *Coleoptera, Dytiscidae*, new record, biotope, Baltic Coastal Region, N Poland.

Rodzaj *Oreodytes* SEIDLITZ, 1887 jest w Palearktyce reprezentowany przez 13 gatunków, z których trzy w występują Europie. Wszystkie gatunki europejskie cechuje rozmieszczenie borealno-górskie; są szeroko rozsiedlone na północy kontynentu, poza nią występują na obszarach górskich. Występują też w Polsce i także u nas podawano je dotąd tylko z regionów górskich i podgórskich, na ogół rzadko i sporadycznie (BURAKOWSKI i in. 1976: *Kat. Fauny Pol.*, Warszawa, XXIII, **4**: 1-307; GALEWSKI, TRANDA 1978: *Fauna słodk. Pol.*, Warszawa-Poznań, **10**: 1-396; PAWŁOWSKI i in. 1994: *OPN, Prace Mat. Muz. W. Szafera, Ojców*: 1-247; KUBISZ, SZAFRANIEC 2003: [W:] WOŁOSZYN B. W. i in. (red.): *Monografia Fauny Babiej Góry*. Inst. Ochr. Przyr. PAN, Kraków: 163-221).

Podczas badań prowadzonych na Pobrzeżu Bałtyku udało nam się stwierdzić obecność *Oreodytes sanmarkii* (C. R. SAHLB.):

- Wejherowo (CF25), rzeka Reda na zachodnim skraju miasta, 3 VI 2004, 13 exx., leg. P. BUCZYŃSKI, det. et coll. M. PRZEWOŹNY. Szerokość rzeki 6–8 m, głębokość 10–30 cm (w głęboczkach do 50 cm), woda klarowna, bezbarwna, nurt wolny. Dno w nurcie piasz-

czysto-kamieniste, przy brzegu piaszczysto-muliste, z licznymi gałęziami drzew. Brak roślin w wodzie, przy brzegu pojedyncze kępy turzyc. Odcinek śródleśny (w grądzie), wzdłuż brzegu *Alnus glutinosa* (L.) GAERTN.

Wraz z *O. sanmarkii* złowiono: *Halipilus immaculatus* GERH. – 1 ex., *Halipilus lineatocollis* (MARSH.) – 2 exx., *Hyphydrus ovatus* (L.) – 1 ex., *Platambus maculatus* (L.) – 3 exx.

O. sanmarkii wykazano do tej pory z 10 krain górskich i podgórskich. Znalezienie go w północnej Polsce jest w pewnym stopniu zaskakujące, choć – ze względu na opisane wyżej rozmieszczenie rodzaju *Oreodytes* w Europie – nie było nieprawdopodobne: omawiany gatunek jest wykazywany z całego Półwyspu Skandynawskiego i z Danii. Przy tym klimat obszaru, na którym leży stwierdzone stanowisko, należy do najchłodniejszych na polskim niżu (MARTYN 1987: Klimaty kuli ziemskiej. PWN, Warszawa. 667 ss.). Może to stwarzać odpowiednie warunki gatunkom borealno-górskim.

Oreodytes sanmarkii jest gatunkiem stenotopowym, reofilem preferującym czyste potoki i strumienie. Jego liczna obecność w Redzie świadczy o bardzo dobrym stanie rzeki. Potwierdzają to dane WIOŚ w Gdańsku: większość parametrów jej wód w Wejherowie spełnia kryteria I lub II klasy. Do III klasy zaliczono ją tylko z powodu okresowego wzrostu poziomu azotanów III (WALKOWIAK (red.) 2003: Raport o stanie środowiska województwa pomorskiego w 2002 roku. Biblioteka Monitoringu Środowiska, Gdańsk. 172 ss.).

Marek PRZEWOŹNY, Poznań

Paweł BUCZYŃSKI, Zakł. Zool. UMCS, Lublin

403. Nowe stanowisko *Aphodius (Chilothorax) conspurcatus* (LINNAEUS, 1758) (*Coleoptera: Scarabaeoidea*) na Wysoczyźnie Elbląskiej

A new locality of *Aphodius (Chilothorax) conspurcatus* (LINNAEUS, 1758) (*Coleoptera: Scarabaeoidea*) in Elbląg Uppland

KEY WORDS: *Coleoptera, Scarabaeoidea, Aphodius conspurcatus*, new locality, N Poland.

Aphodius conspurcatus (L.) to gatunek znany głównie z terenów północnej Europy i północnej części Europy środkowej. Na całym obszarze swojego występowania bardzo rzadko spotykany. Z Polski podawany z niewielu rozproszonych stanowisk, przeważnie na podstawie starszych danych (BURAKOWSKI i in. 1983: Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, 9: 1-294). Ostatnio złowiony w 1984 roku w okolicach Tomaszowa Lubelskiego (BUNALSKI, SZWAŁKO 1989: Przegl. zool., 33, 2: 255-260). Imagines znajdowane są od jesieni do wczesnej wiosny w odchodach końskich.

Nowe stanowisko tego gatunku stwierdziłam na Wysoczyźnie Elbląskiej, na pastwisku w Kadynach. *Aphodius conspurcatus* to jeden z najliczniej występujących tam w okresie jesiennym, gatunków żuków koprofagicznych. Chrząszcze zebrane zostały w trakcie przeszukiwania odchodów końskich. Kilka osobników odłowiono w pułapki przynętowe.

– Kadyny (DF01), 24 IX 2000, 1 ex.; 7 X 2000, 9 exx.; 18 XI 2000, 1 ex.; 2 X 2001, 2 exx.; 1 IV 2002, 6 exx.; 28 IX 2003, 13 exx.; 28 IX – 3 X 2003, 4 exx., pułapka; 3 X 2003, 58 exx.; 19 X 2003, 8 exx.; 2 XI 2003, 6 exx.; 11 XI 2003, 10 exx.

Dziękuję dr M. BUNALSKIEMU za sprawdzenie oznaczeń części zebranego materiału. Wszystkie okazy znajdują się w moim prywatnym zbiorze.

Patrycja DOMINIAK, Malbork

404. Nowe stanowisko *Aphodius (Phalacrothous) biguttatus* GERMAR, 1824 (*Coleoptera: Scarabaeoidea*) na Wzgórzach Trzebnickich

New record of *Aphodius (Phalacrothous) biguttatus* GERMAR, 1824 (*Coleoptera: Scarabaeoidea*) from Wzgórze Trzebnickie region

KEY WORDS: *Coleoptera, Scarabaeoidea, Aphodius biguttatus*, record, Wzgórze Trzebnickie region, SW Poland.

Obszar rozszedlenia *Aphodius biguttatus* GERM. obejmuje środkową i południową Europę, Kaukaz, Azję Mniejszą i Zakaukazie. W całym areale występowania gatunek jest rzadki. W Polsce notowany był dotąd z 8 stanowisk, rozproszonych w południowej i zachodniej części kraju: dwóch na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej, po jednym na Dolnym Śląsku, Wzgórzach Trzebnickich (Oborniki Śląskie), Wyżynie Krakowsko-Wieluńskiej, Wyżynie Małopolskiej, Wyżynie Lubelskiej, Beskidzie Wschodnim. W okresie powojennym gatunek podany został jedynie ze Śląska oraz z okolic Przemyśla i Częstochowy (BURAKOWSKI i in. 1983: Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, 9: 1-294). Pojawia się wiosną, pojedynczo również w sierpniu, na ciepłych stanowiskach w odchodach owiec, kóz i królików; niekiedy znajduje się w przedzionkach nor susłów i lisów. W trakcie badań faunistyczno-ekologicznych na terenie Wzgórz Trzebnickich w miejscowości Jary, autorka odkryła kolejne stanowisko występowania *Aphodius biguttatus*:

– Wzgórze Trzebnickie: Jary ad Oborniki Śląskie (XS38), 17 IV 2004, 1 ex., w odchodach ludzkich, na obrzeżu wilgotnego użytkowanego pastwiska przy granicy lasu mieszanego, leg. et coll. K. ŻUK.

Autorka dziękuje dr. Markowi BUNALSKIEMU za sprawdzenie oznaczenia i potwierdzenie jego poprawności.

Katarzyna ŻUK

Zakł. Bioróżn. i Takson. Ewol. Inst. Zool. U. Wr., Wrocław

405. *Sitaris muralis* (FORSTER, 1771) (*Coleoptera: Meloidae*) – nowe stanowisko w Polsce

Sitaris muralis (FORSTER, 1771) (*Coleoptera: Meloidae*) – new record from Poland

KEY WORDS: *Coleoptera, Meloidae, Sitaris muralis*, new record, SE Poland.

Sitaris muralis (FORSTER) zaliczany jest do grupy owadów stenotopowych, kserofilnych. Owady doskonale poławiane są najczęściej na skrajach dróg, na murach lub ruinach starych budowli, a także w nasłonecznionych miejscach starych, nie remontowanych domów, kamienic. Imago *S. muralis* pojawia się w końcu lata (najczęściej na przełomie sierpnia i września). Samica składa jaja do gniazd różnych gatunków błonkówek (m.in. z rodzajów: *Andrena* FABR., *Anthophora* LATR., *Colletes* LATR., *Eucera* LATR., *Halictus* LATR., *Nomada* SCOP., *Osmia* PANZ.). Z terenu Polski gatunek ten jako pierwszy wykazał SZULCZEWSKI, na początku XX wieku, z okolic Leszna na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej (SZULCZEWSKI 1922: Prace Kom. Mat.-Przyr. PZPN, B, 3-4: 183-243). Jednak doniesienie to określane jest przez wielu entomologów jako niepewne. Ostatecznie wątpliwości, co do występowania tego gatunku chrząszcza w Polsce, rozstrzygnął J. P. BABULA w 1991 roku, odławiając go w Łańcucie (KUBISZ, SZWAŁKO 1994: Wiad. entomol., 13: 13-19). Zebrano wówczas jeden okaz na

ścianie budynku. Prezentowane poniżej dane są kolejnym (drugim) „pewnym” doniesieniem o występowaniu *S. muralis* na terenie naszego kraju.

- Beskid Wschodni: Przemyśl (UTM: FA21), rano na balkonie kamienicy, VIII 2000, 2 exx. (1♂, 1♀); 9 i 14 VIII 2002, 2 exx. (1♂, 1♀), leg. M. KARP.

Odłowione okazy owadów znajdują się w zbiorach autorów.

Robert ROSSA, Kat. Entomol. Leśnej AR, Kraków
Marcin KARP, Przemyśl

406. Nowe stanowiska chrząszczy z rodzaju *Symbiotes* L. REDTENBACHER, 1849 (*Coleoptera: Endomychidae*) w zachodniej Polsce

New records of *Symbiotes* L. REDTENBACHER (*Coleoptera: Endomychidae*) in Western Poland

KEY WORDS: *Coleoptera, Endomychidae, Symbiotes*, new records, W Poland.

Rodzaj *Symbiotes* REDT. reprezentowany jest w Polsce przez dwa gatunki. Należą one do wielkich rzadkości faunistycznych, a informacje o ich występowaniu w kraju są bardzo fragmentaryczne i pochodzą przeważnie sprzed ponad 100 lat (BURAKOWSKI i in. 1986: Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, 13: 1-278). W ostatnim dziesięcioleciu potwierdzono jedynie występowanie *S. latus* REDT. w Puszczy Białowieskiej (KUBISZ 1995: Prace Inst. Bad. Leśnictwa, s. A, 797: 161-176). Oba gatunki związane są z obumierającymi i martwymi drzewami liściastymi, gdzie przebywają często w towarzystwie mrówek z rodzaju *Lasius* FABR. Na „Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce” zakwalifikowane zostały do kategorii DD – nadawanej gatunkom bardzo rzadkim o niedostatecznie poznanym rozmieszczeniu, ekologii i stopniu zagrożenia (PAWŁOWSKI i in. 2002: [W:] GŁOWACIŃSKI (red.): Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Inst. Ochrony Przyr. PAN, Kraków: 88-110).

Poniżej podajemy nowe stanowiska krajowych przedstawicieli rodzaju *Symbiotes*:

Symbiotes gibberosus (LUCAS, 1846)

- Poznań, park Cytadela (XU30/31), 29 VI 2001, 1 ex., na pleśniejącej trawie pod fragmentem pnia topoli czarnej *Populus nigra* L., leg. P. JAŁOSZYŃSKI.

Gatunek nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

Symbiotes latus L. REDTENBACHER, 1849

- Szczecin, Ogród Dendrologiczny (VV71), 2 VI 2004, 1 ex., pułapka lepowa na kasztanowcu białym *Aesculus hippocastanum* L., leg. Sz. KONWERSKI

Gatunek nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

Należy podkreślić fakt znalezienia obu gatunków na terenie starych parków śródmiejskich. Stanowi to kolejne potwierdzenie tezy, że w środowisku silnie przekształconym antropogenicznie, nawet pojedyncze próchniejące i dziuplaste drzewa oraz pozostawione, leżące kłody mają bardzo duże znaczenie dla zachowania gatunków chrząszczy rzadkich i zagrożonych wymarciem, poprzez zapewnienie im środowisk niezbędnych do rozwoju.

Okazy dowodowe znajdują się w kolekcjach autorów.

Paweł JAŁOSZYŃSKI, Poznań
Szymon KONWERSKI, Kat. Zool. AR, Szczecin

407. Nowe stanowiska trzech rzadko spotykanych gatunków ryjkowców (*Coleoptera: Curculionidae*) na Wyżynie Lubelskiej i Podlasiu

New localities of three rare weevil species (*Coleoptera: Curculionidae*) in Lublin Upland and Podlasie

KEY WORDS: *Curculionidea, Lixus tibialis, Mogulones larvatus, Mogulones pallidicornis*, faunistic records, SE Poland.

Dzięki licznym badaniom faunistycznym Wyżyna Lubelska jest krainą o stosunkowo dobrze poznanej faunie ryjkowcowatych. Natomiast, w przypadku Podlasia, stan poznania składu gatunkowego *Curculionoidea* nadal może być uznany jedynie za fragmentaryczny. Celowe wydaje się więc systematyczne uzupełnianie istniejących danych informacjami o nowych stanowiskach występowania rzadszych gatunków.

Lixus tibialis (BOHEMAN, 1843)

- Podlasie: Wołczyń (FC80), 16 VI 2003, 1 ex., złowiony na *Artemisia campestris* L., na murawie psammofilnej ze związku *Koelerion glaucae*, leg., det. et coll. R. GOSIK;
- Wyżyna Lubelska: Ciechanki Łęczyńskie (FB38), 7 IV 2004, 1 ex., złowiony na murawie kserotermicznej, leg. B. STANIEC, det. et coll. R. GOSIK; Nasutów ad Lublin (FB09), 17 VI 2004, 1 ex., złowiony na *Artemisia campestris* L., na murawie psammofilnej, leg. R. ROZWAŁKA, det. et coll. R. GOSIK; Wirkowice ad Skierbieszów (FB43), 10 IX 2004, 2 exx., złowione w zbiorowisku przypominającym *Inuletum ensifoliae*, leg. R. ROZWAŁKA, det. et coll. R. GOSIK.

Gatunek o nieznannej biologii, podawany z nielicznych miejsc występowania w południowej i wschodniej Europie (Włochy, Hercegowina, Serbia i Słowacja) oraz z Algierii. Do niedawna notowany był w Polsce z dwu historycznych stanowisk: w okolicach Lublina i Mielca (SMREZYŃSKI 1976: Klucze Oznacz. Owad. Pol., Warszawa, XIX, 98f: 1-115). O występowaniu *L. tibialis* w podlaskiej części doliny Bugu (Mielnik i Sobibór) donosili WANAT i GOSIK (2003: Nowy Pam. Fizjograf., Warszawa, 2 (1-2): 31-52). Najnowsze obserwacje mogą wskazywać na trwającą ekspansję omawianego gatunku. Jednocześnie siedliska, w których jest poławiany, wskazują na jego powinowactwo do miejsc suchych i ciepłych, jednak niekoniernie zbiorowisk kserotermicznych.

Mogulones larvatus (SCHULTZE, 1896)

- Wyżyna Lubelska: Lublin – planowany użytek ekologiczny „Dzbenin” (FB08), 17 V 2004, 1 ex., złowiony na mioduncie (*Pulmonaria* sp.) rosnącej w runie grądu *Quercus-Fagetum*, leg. A. PTASZYŃSKA, det. et coll. R. GOSIK; Lublin – rezerwat „Stasin” (FB07), 2 VI 2004, 3 exx., złowione na mioduncie, w runie grądu, leg. A. PTASZYŃSKA, det. et coll. R. GOSIK.

Ryjkowiec odławiany najczęściej w runie lasów liściastych, rzadziej mieszanych lub w zaroślach. Żeruje na roślinach z rodziny szorstkolistnych: miodunkach (*Pulmonaria* sp.) i żmijowcu (*Echium* sp.). Notowany głównie z obszaru Europy, a także z Afryki Północnej, Syberii i z Australii, gdzie występuje jako szkodnik na ogrodowych odmianach *Echium plantagineum* L. (SHEA i in. 2000: Oecologia, 124: 615-621). W Polsce znany z nielicznych stanowisk tylko w 8 krainach (BURAKOWSKI i in. 1997: Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, 21: 1-310). Nowy dla Wyżyny Lubelskiej.

Mogulones pallidicornis (GOUGELET et H. BRISOUT DE BARNEVILLEI, 1860)

– Wyżyna Lubelska: Lublin – rezerwat „Stasin” (FB07), 2 VI 2004, 3 exx., złowione na miodunce (*Pulmonaria* sp.), w runie grądu *Quercus-Fagetum*, leg. A. PTASZYŃSKA, det. et coll. R. GOSIK.

Gatunek troficznie związany z miodunkami. Zasiedla stanowiska ocienione i wilgotne (niektóre zbiorowiska leśne, doliny potoków i rzek). Notowany z Europy, Kaukazu i Syberii. W Polsce wykazany z 12 krain, w niektórych tylko z pojedynczych stanowisk. Na Wyżynie Lubelskiej znany zaledwie z jednego stanowiska w rezerwacie „Bachus” (CMOLUCH i in. 1990: *Fragm. Faun.*, **33**: 383-391).

Rafał GOSIK, Aneta PTASZYŃSKA, Robert ROZWAŁKA, Bernard STANIEC
Zakł. Zool. UMCS, Lublin

408. *Longitarsus reichei* ALLARD, 1860 (*Coleoptera: Chrysomelidae*), nowy dla fauny Polski

Longitarsus reichei ALLARD, 1860 (*Coleoptera: Chrysomelidae*), new to the Polish fauna

KEY WORDS: *Coleoptera, Chrysomelidae, Longitarsus reichei*, new record, SE Poland.

Longitarsus reichei ALLARD, 1860 należy do grupy najmniejszych gatunków długostopek związanych troficznie z babkami – *Plantago* L. lub przetacznikami – *Veronica* L. Najpospolitszym gatunkiem z tej grupy jest *Longitarsus pratensis* (PANZER, 1794), szeroko rozmieszczony w zachodniej Palearktyce. Grupa ta doczekała się niedawno rewizji (LEONARDI, DOGUET 1990: *Atti Soc. Ital. Scien. Nat. Mus. Civ. Stor. Nat. Milano*, **131**: 13-74). W jej wyniku, zaliczono do niej 10 gatunków. Część z nich uchodziła do tej pory za synonimy *Longitarsus pratensis* (PANZ.) i *L. scutellaris* (REY, 1873). *Longitarsus reichei* ALL. przez długi czas uchodził za „nomen dubium” i dopiero w latach 60. ubiegłego wieku potwierdzono jego odrębność. Opisany został z Anglii i Francji; autorzy rewizji grupy „*Longitarsus pratensis*” podają go ponadto z Hiszpanii, Holandii, Niemiec, Czech, Rumunii, Serbii, Bułgarii, Włoch, Iranu i ogólnikowo z Kaukazu. Szerokie rozmieszczenie i rośliny żywicielskie (*Plantago major* L. i *P. lanceolata* L.) wskazywały na możliwość odnalezienia tego gatunku w Polsce. W materiałach dostarczonych mi przez Marka WANATA znalazłem trzy okazy tego gatunku złowione w okolicach Chełma na Wyżynie Lubelskiej:

– Wyżyna Lubelska: Brzeźno ad Chełm (UTM: FB87), 19 VII 2001, 2♂♂ 1♀, leg. M. WANAT.

Z dotychczasowych obserwacji wynika, że *L. reichei* ALL., podobnie jak należący do tej samej grupy i bardzo do niego podobny *L. minimus* KUTSCHERA, 1863, wybierają w Polsce stanowiska suche i ciepłe, o charakterze kserotermicznym, w przeciwieństwie do eurytopowego *L. pratensis* (PANZ.), który łowi się zarówno na mezofilnych łąkach, kserotermach, murawach psammofilnych, jak i w środowiskach ruderalnych.

W Polsce znaleziono do tej pory cztery gatunki z tej grupy: *L. pratensis* (PANZ.) – pospolity w całej Polsce, *L. lewisii* (BALY, 1874) – prawdopodobnie w całym kraju, ale rzadko łowiony (był on do tej pory wykazywany pod nazwą *L. scutellaris*, ale prawdziwy *L. scutellaris* wy-

stępuje prawdopodobnie tylko w południowej Europie i wszystkie doniesienia o złowieniu go w Europie Środkowej należy odnieść do *L. lewisii*), *L. minimus* (KUTSCH.) – znany tylko z kilku stanowisk kserotermicznych w Dolinie Nidy, na Wyżynie Małopolskiej, Wyżynie Lubelskiej i Roztoczu, ostatnio złowiony w granicach Lublina i *L. medvedevi* SHAPIRO, 1956 – również kserotermofilny gatunek podawany tylko z kilku stanowisk w południowej Polsce, a liczna jego populacja utrzymywała się przez wiele lat w Ogrodzie Botanicznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Wszystkie gatunki z grupy „*L. pratensis*” są bardzo do siebie podobne i trudne do oznaczenia. Bardzo dobry klucz do ich oznaczania, z licznymi ilustracjami, znajduje się we wspomnianej powyżej rewizji tej grupy.

Pragnę podziękować Markowi WANATOWI za przekazany mi materiał wykorzystany w tej notatce.

Lech BOROWIEC, Inst. Zool. U.Wr., Wrocław

409. *Riolus subviolaceus* (Ph. MÜLLER, 1817) (Coleoptera: Elmidae) w Pieninach

Riolus subviolaceus (Ph. MÜLLER, 1817) (Coleoptera: Elmidae) in the Pieniny Mts.

KEY WORDS: *Elmidae*, *Riolus subviolaceus*, new record, Pieniny Mts., S Poland.

Z rodzaju *Riolus* MULSANT et REY, 1872 obejmującego w zachodniej Palearktyce 4 gatunki, z terenu Polski wykazano dotychczas *R. subviolaceus* (Ph. MÜLLER) i *R. cupreus* (Ph. MÜLLER). *Riolus subviolaceus* zaliczany jest do grupy owadów stenotopowych. Występuje wyłącznie w strumieniach i potokach górskich oraz ciekach wodnych o dużej zawartości wapnia na terenach nizinnych i wyżynnych. Większość swojego życia spędza pod różnej wielkości kamieniami oraz fragmentami drzew, zanurzonymi w wodzie. Rójkę obserwowano w okresie wiosennym. Kopulacja odbywa się pod spoczywającymi na dnie potoków kamieniami. Gatunek ten jest mikrofagiem. Odżywia się glonami. Czasami bywa poławiany na roślinności wodnej. Oddycha tlenem atmosferycznym, rozpuszczonym w wodzie. Umożliwia mu to specyficzny sposób oddychania, zwany plastronowym. Owad ten jest bardzo wrażliwy na różnego rodzaju zanieczyszczenia zmieniające napięcie powierzchniowe wody. Z obszaru Polski był dotychczas podawany jedynie z kilku stanowisk z południowych krain.

Omawiany gatunek owada znaleziono w środowisku odpowiadającym powyższemu opisowi.

– Pieniny: Pieniński Park Narodowy, Głębokki Potok (UTM: DV57), około 150 m od zbiornika retencyjnego w miejscowości Sromowce Wyżne, 29 VII 1998, 2 exx. (♀ ♀), leg. R. ROSSA.

Gatunek nowy dla fauny Pienin.

Zebrane okazy znajdują się w zbiorze autora.

Robert ROSSA, Kat. Entomol. Leśnej AR, Kraków

410. Nowe stanowisko *Axinopalpis gracilis* (KRYNICKI, 1832) (*Coleoptera*: *Cerambycidae*) w Polsce

New record of *Axinopalpis gracilis* (KRYNICKI, 1832) (*Coleoptera*: *Cerambycidae*) in Poland

KEY WORDS: *Coleoptera*, *Cerambycidae*, *Axinopalpis gracilis*, new locality, SE Poland.

Axinopalpis gracilis (KRYN.) to chrząszcz ciepłolubny, w środkowej Europie występujący głównie na terenach wapiennych i stanowiskach o charakterze stepowym. W Polsce rzadki, znany z sześciu krain. Ostatnio wykazany z Niziny Wilkopolsko-Kujawskiej (MAJEWSKI, CZERWIŃSKI 1999: Wiad. entomol., **17** (3–4): 179-182) oraz Równiny Radomskiej (MIŁKOWSKI 2002: Wiad. entomol., **20** (3–4): 171-172). Stwierdziłem występowanie tego gatunku w Beskidzie Wschodnim, skąd dotychczas nie był wykazywany:

– Stasiówka ad Dębica, (EA34), 9 VII 2003, 1♂, leg. A. TRZECIAK.

Osobnik odłowiony został w północnej części wsi, w godzinach popołudniowych, w przydomowym ogrodzie usytuowanym w odległości około 300 m od starodrzewiu bukowo-dębowego. Stanowisko zlokalizowane jest na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu Pogórza Strzyżowskiego.

Ponadto na opisywanym terenie łowione były regularnie od kilku lat: *Anaesthetis testacea* (FABR.), *Phymatodes testaceus* (L.), *Stenostola dubia* (LAICH.), *Leiopus nebulosus* (L.).

Dziękuję koleździe Danielowi KUBISZOWI za sprawdzenie oznaczenia. Okaz dowodowy znajduje się w moim zbiorze.

Andrzej TRZECIAK, Ndleśnictwo Dębica

411. Nowe stanowiska interesujących *Cerambycidae* (*Coleoptera*) w Górach Świętokrzyskich

New records of interesting species of *Cerambycidae* (*Coleoptera*) in the Świętokrzyskie Mts.

KEY WORDS: *Coleoptera*, *Cerambycidae*, new records, Świętokrzyskie Mts., Poland.

Acmaeops marginata (FABR.)*

– Kielce - Białogon (UTM: DB73), 3 VI 2004, 1 ex., strząśnięty na parasol entomologiczny z kwitnącej sosny.

Cortodera femorata (FABR.)*

– Grzywy Korzeczkowskie (Mosty) ad Chęciny (DB52), 6 VI 2004, 1 ex.; 10 VI 2004, 2 exx.; wszystkie strząśnięte na parasol entomologiczny z kwitnącej sosny.

Pedostrangalia pubescens (FABR.)

– Nadleśnictwo Suchedniów, leśnictwo Wilczy Bór (DB75), 8 VIII 2004, 1 ex., na kwiatostanie przedstawiciela rodziny baldaszkowatych.

Jest to drugie stwierdzenie tego gatunku w ciągu ostatnich lat w tym wielkim kompleksie leśnym (PIWKO 1998: Kulon, **3**, 1: 106).

Obrium cantharinum (L.)

- Kielce - Malików (DB73), 2 VI 2003, 2 exx.; 4 VI 2003, 1 ex.; 21 VII 2003, 3 exx.; 23 VII 2004, 3 exx.; wszystkie na sągach topolowych (*Populus* sp.).

Saperda similis LAICH.*

- Suków ad Kielce (DB72), 5 III 2003, 1 ex., wyhodowany z cienkiego pnia ivy (*Salix caprea* L.) zebranego 16 XI 2002; 30 III 2004, 1 ex., również wyhodowany z ivy.

Menesia bipunctata (ZOUBK.)

- Kielce - Piaski (DB73), 22–24 III 2002, 4 exx., wyhodowane z kruszyny pospolitej (*Frangula alnus* MILL.).

Phytectia icterica (SCHALL.)*

- Kielce - Wietrznia (DB73), 6 VI 2002, 1 ex., złowiony podczas czerpakowania.

Phytectia uncinata (G. REDT.)

- Chęciny vic. (DB62), V, VI 2002 i 2003, kilkanaście exx., złowione podczas czerpakowania.

Gatunki nowe dla Gór Świętokrzyskich zaznaczono gwiazdką [*]. Całość materiału wykorzystanego w tym doniesieniu zebrana została przez autora i znajduje się w jego zbiorze.

Marek BIDAS, Kielce

412. Nowe dane o kilku rzadko spotykanych w Polsce ryjkowcach (*Coleoptera: Curculionidae*)

New data on the occurrence of some rare weevils (*Coleoptera: Curculionidae*) in Poland

KEY WORDS: *Coleoptera, Curculionidae*, faunistic, new localities, Poland.

Chlorophanus gramnicola SCHOENHERR in MÈNÈTRIES, 1832

- Wyżyna Lubelska: Świerże (FB97), 7 V 2003 – 17 exx., 6 VI 2003 – 16 exx., 29 VI 2003 – 12 exx., obserwowany na jeżynie popielicy (*Rubus caesius* L.), na skraju starorzecza z dominującą roślinnością ze związku *Magnocaricion* (leg. T. ODER et R. GOSIK, det. R. GOSIK). Do zbiorów dowodowych zebrano 6 okazów.

Ryjkowiec stenotopowy, związany z zaroślami nadwodnymi. Żeruje na różnych gatunkach roślin zielnych oraz na krzewach i drzewach z rodzaju *Salix* L. i *Alnus* MILL. (KOCH 1992: Die Käfer mitteleuropas, Ökologie, Bd. 3. Geecke & Evers, Krefeld. 399 ss). W Polsce należy do największych rzadkości faunistycznych. Po raz ostatni podawany przez PETRYSZAKA (1982: Rozpr. hab. UJ, **68**: 1-204.) z Beskidu Sądeckiego. Wcześniej wykazywany, na podstawie pojedynczych okazów z nielicznych stanowisk, rozproszonych w różnych częściach kraju (SZULCZEWSKI 1922: Prace Kom. Mat.-Przyr. PTPN, B, **1**, 3-4: 183-243; TENENBAUM 1913: Pam. fizyogr., **21**, III: 1-72; TRELLA 1934: Pol. Pismo ent., **12**: 6-16). Gatunek o bardzo słabo poznanym rozmieszczeniu i biologii (BURAKOWSKI i in. 1993: Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, **19**: 1-304). Nowy dla Wyżyny Lubelskiej.

Hypera arundinis (PAYKULL, 1792)

- Podlasie: Zajęczniki ad Drohiczyn (FD10), 16 V 2003 – 1 ex., zebrany z roślinności szuwarowej na brzegu starorzecza Bugu (leg., det. R. GOSIK).
- Pojezierze Pomorskie: Świecie ad Jajków (CE72), 17 V 2003 – 6 exx., zebrany w zbiorowisku roślinności błotnej na brzegu Drwęcy (leg., det. R. GOSIK).

Chrząszcz wilgociolubny, żerujący na licznych roślinach z rodziny baldaszkowatych (*Apiaceae*) (KOCH 1992: *ibid.*). W Polsce bardzo rzadko spotykany, notowany z nielicznych stanowisk, rozproszonych w różnych regionach kraju (BURAKOWSKI i in. 1995: *Kat. Fauny Pol.*, Warszawa, XXIII, 20: 1-310); zagrożony wyginięciem (PAWŁOWSKI i in. 2002: [W:] *Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce*. PAN Instytut Ochrony Przyrody, Kraków: 88-110). Nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

Ceutorhynchus striatellus SCHULTZE, 1900

- Wyżyna Lubelska: Strzyżów (KS93), 5 VI 2003 – 1 ex., odłowiony w zbiorowisku roślinności kserotermicznej należącym do zespołu *Origano-Brachypodietum pinnati* (leg., det. R. GOSIK).

Gatunek kserotermiczny, troficznie związany ze smagliczką pagórkową (*Alyssum montanum* L.) i smagliczką kielichowatą (*A. alyssoides* L.) (BURAKOWSKI i in. 1997: *Kat. Fauny Pol.*, Warszawa, XXIII, 21: 1-307). W Polsce bardzo słabo poznany pod względem rozmieszczenia; notowany z 11 stanowisk leżących głównie na terenie Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej i Wyżyny Małopolskiej (MAZUR 2001: *Monogr. Fauny Pol.*, Kraków, 22: 1-378). Na Wyżynie Lubelskiej podawany dotychczas tylko z Opoki nad Wisłą (BURAKOWSKI i in. 1997: *ibid.*).

Mogulones dimidiatus (I. FRIVALDSZKY, 1865).

- Wyżyna Lubelska: Strzyżów (KS93), 2 IX 2003 – 1 ex., zebrany z zapłonki brunatnej – *Noëna pulla* (L.) DC. rosnącej na murawie kserotermicznej należącej do zespołu *Origano-Brachypodietum pinnati* (leg., det. R. GOSIK).

Gatunek stenotopowy, kserotermiczny, w Polsce znany zaledwie z czterech stanowisk, w trzech krainach (CMOLUCH i in. 1995: *Ann. UMCS, C*, 48: 177-200; KANIA 1992: *Wiad. entomol.*, 11, 3: 187-188; MAZUR 1983: *Acta zool. cracov.*, 26: 491-542; 1994: *Wiad. entomol.*, 13, 3: 167-173; 2001: *ibid.*; 2003: *Wiad. entomol.*, 22, 3: 143-150; MAZUR, WANAT 1994: *Zesz. nauk. UJ, Pr. Zool.*, 40: 89-109; SMRECZYŃSKI 1956: *Pol. Pismo ent.*, 25: 9-31; 1974: *Klucze oznacz. Owad. Pol.*, Warszawa, XIX, 98e: 1-180; WANAT 1993: *Wiad. entomol.*, 12: 31-36). Ten unikatowy, zagrożony wyginięciem chrząszcz (PAWŁOWSKI i in. 2002: *ibid.*), był notowany na Wyżynie Lubelskiej tylko z Gródka nad Bugiem (KANIA 1992: *ibid.*).

Rynchaenus rufus (SCHRANK, 1781)

- Wyżyna Lubelska: Dubienka (GB05), 6 VI 2003 – 1 ex., 12 VI 2003 – 1 ex., okazy otrągnięto z wiązu pospolitego (*Ulmus campestris* L. em. HUDS.) rosnącego w grądzie (*Tilio cordatae-Carpinetum betuli*) (leg., det. R. GOSIK).

Ryjkowiec leśny, którego larwy minują liście różnych gatunków wiązów (*Ulmus* spp.) (KOCH 1992: *ibid.*). W Polsce jest rzadko spotykany; podawany zaledwie z kilku krain, głównie w północno-wschodniej i zachodniej części kraju (BURAKOWSKI i in. 1997: *ibid.*). Nowy dla Wyżyny Lubelskiej.

Rafał GOSIK, Zakł. Zool. UMCS, Lublin
Tomasz ODER, Radom

413. Nowe stwierdzenie *Coelopa (Fucomyia) frigida* (FABRICIUS, 1805) (*Diptera: Coelopidae*) na Pobrzeżu Bałtyku

New record of *Coelopa (Fucomyia) frigida* (FABRICIUS, 1805) (*Diptera: Coelopidae*) from the Baltic Coast

KEY WORDS: *Diptera*, *Coelopidae*, *Coelopa (Fucomyia) frigida*, new record, N Poland, Woliński National Park.

Coelopa (Fucomyia) frigida (FABR.) należy do rodziny *Coelopidae*, liczącej w Polsce jedynie dwa gatunki (NOWAKOWSKI 1991: [W:] Wykaz zwierząt Polski, 2: 180). Przedstawiciele tej rodziny zaliczani są do halobiontów morskich, tj. zwierząt, których larwy rozwijają się m.in. w wyrzuconych na brzeg wodorostach: krasnorostach, brunatnicach i zielenicach (REMMERT 1957: Nature 179: 788). Gatunki *Coelopidae* spotykane są w Polsce niezmiernie rzadko i nie były stwierdzane od kilkadziesiąt lat. Przyczyna takiego stanu wynika z zanieczyszczeń i eutrofizacji wód, na skutek których wyginęły podwodne łąki składające się głównie z morskizynu (*Fucus* spp.). W tychże brunatnicach najczęściej rozwijają się ich postaci preimaginalne (SOSZYŃSKI i in. 2000: Wiad. entomol., 18: 165-176). W Polsce ostatnie dane na temat występowania *C. (F.) frigida* pochodzą z 1936 roku. Wtedy też KARL pozyskał ten gatunek na plażach wybrzeża środkowego, w okolicach Ustki (KARL 1936: Stett. Ent. Zeit., 97: 108-136).

Podczas badań nad *Diptera* nadmorskich siedlisk zasolonych prowadzonych w sierpniu 2003 roku, w Wolińskim Parku Narodowym złapano jednego osobnika *C. frigida*:

– Pobrzeże Bałtyku: Woliński Park Narodowy, Międzyzdroje (VV67), 7 VIII 2003, 1♂ złowiony siatką entomologiczną, klif żywy (podlegający procesom naturalnej sukcesji i utrzymywania), porośnięty zaroślami rokitnika zwyczajnego (*Hippophaë rhamnoides* L.) i obsadzony krzewami róży pomarszczonej (*Rosa rugosa* THUNB.), leg. et det. E. KACZOROWSKA.

Odkrycie to potwierdza występowanie *C. (F.) frigida* na Pobrzeżu Bałtyku i jednocześnie wskazuje na wysokie walory przyrodnicze Wolińskiego Parku Narodowego.

Elżbieta KACZOROWSKA, Kat. Zool. Bezkręg. UG, Gdynia

KRONIKA**CHRONICLE****80. urodziny RNDr. Zdeňka BOUČKA, Dr Sc.**

RNDr. Zdeňek BOUČEK – wybitny uczonek i światowej sławy specjalista w zakresie błęskotkowców (*Hymenoptera: Chalcidoidea*) obchodził swoje 80. urodziny w Anglii, 8 stycznia 2004 r.

Pozycję niekwestionowanego autorytetu naukowego zdobywał w ciągu kilkudziesięciu lat badań *Chalcidoidea* na prawie wszystkich kontynentach. Zwieńczeniem tych studiów jest opisanie nowych dla nauki 695 gatunków, 237 rodzajów i podrodzajów oraz jednej rodziny. Łącznie opublikował 168 prac (w tym książki oraz rozdziały książek) na prawie 4000 stronach tekstu, ilustrowanego ponad 4200 własnymi rycinami.

Dr Z. BOUČEK urodził się w byłej Czechosłowacji w Hradci Králove-Věkošich, w rodzinie chłopskiej. Ukończył studia na wydziale przyrodniczym Uniwersytetu Karola w Pradze, gdzie również uzyskał w 1949 r. stopień doktora (RNDr.) na podstawie rozprawy na temat „Revize evropských druhů čeledi *Chalcididae*”. Habilitował się w Czechosłowackiej Akademii Nauk na podstawie dysertacji „Systematika, rozšíření a ekologie parazitických blonokřídých z čeledi *Eulophidae* v Československu” i uzyskał tytuł doktora nauk (Dr Sc.) w 1968 r.

Dr Z. BOUČEK entomologią interesował się od lat studenckich, początkowo zbierając chrząszcze, głównie kusakowate *Staphylinidae*, a następnie błonkówki. Jego uwagę na mało znane błęskotkowce (*Chalcidoidea*) skierował znany czeski koleopterolog prof. J. OBENBERGER i hymenopterolog O. ŠUSTER. Swoje zainteresowania rozwijał pracując, po odbyciu dwuletniej służby wojskowej, początkowo (od 1951 r.) w oddziale entomologii w Výzkumném ustavu rostlinné výroby w Pradze-Ruzyni, a następnie (od 1956 r.) jako entomolog w Muzeum Narodowym w Pradze. W tym czasie determinował nieoznaczony materiał zdeponowany w zbiorach Muzeum, sporządzając jeden centralny zbiór. W dalszym ciągu intensywnie studiował błęskotkowce, przygotowując rewizję rodzajów *Chalcidoidea*. Dzięki jego badaniom systematyka mało znanych rodzin błęskotek została wyjaśniona, jak również znacząco zwiększyła się ich znajomość.

W 1969 r. wraz z rodziną wyemigrował do Anglii. Jednym z powodów bolesnej decyzji opuszczenia ojczyzny był brak uzyskania pozwolenia na regularne wyjazdy zagraniczne w celu studiowania typów opisanych gatunków błonkówek, które były przechowywane w zagranicznych zbiorach muzealnych. W 1970 r. był stypendystą w Hope Department of Entomology w Oxfordzie. W tym samym roku wygrywając konkurs, został zatrudniony jako hymenopterolog w Commonwealth Institute of Entomology, British Museum w Londynie. W wymienionym Instytucie studiował i determinował *Chalcidoidea* z obszaru całego świata.

W tym okresie przez ponad rok zbierał i studiował błeskotkowce w Australii oraz przez kilka miesięcy w Indiach, Chile a także w Kanadzie i USA. Gdy przeszedł na emeryturę w 1988 r., francuskie ministerstwo rolnictwa zaproponowało mu opracowanie ilustrowanego klucza do rodzajów z rodziny *Pteromalidae*, którego współautorem jest J. Y. RASPLUS (1991). Od tego czasu Dr Z. BOUČEK bierze udział w badaniach blonkoskrzydłych jako współpracownik naukowy (scientific associate) w British Museum Natural History w Londynie, a także prowadzi działalność naukową w Narodni Muzea w Pradze.

Należy podkreślić, że po upadku „muru berlińskiego” w 1989 r. oraz „aksamitnej rewolucji” w Pradze, Dr Z. BOUČEK wraz z małżonką powrócił do ojczyzny, gdzie w 1992 r. zakupił dom, w którym zamieszkał.

Dr Z. BOUČEK opublikował szereg prac o charakterze rewizji, m.in. europejskich rodzajów i gatunków rodziny *Chalcididae* (1952), o czeskich gatunkach rodziny *Perilampidae* (1956), na temat europejskich gatunków podrodziny *Cleonyminae* i rodziny *Tetracampidae* (1958) oraz *Eulophidae* (1959, 1963, 1965), o europejskich gatunkach rodzaju *Eusandalum* (1967), *Megastigmus* (1970), *Cleonymus*, *Eunotus* i *Spaniopus* (1972), a także światową rewizję rodziny *Leucospidae* (1971), rewizję części afrykańskich taksonów rodziny *Torymidae* (1978), tropikalnych gatunków rodzaju *Monacon* (*Perilampidae*) (1980), rodzaju *Epitranus* (1982) i mongolskich przedstawicieli rodziny *Perilampidae* (1983). Jego monumentalnym dziełem jest monografia 14 rodzin „Australianasie *Chalcidoidea*” (1988).

W ostatnich latach opublikował klucze do rodzajów rodziny *Chalcididae* Ameryki Północnej i Południowej, klucze do rodzajów w obrębie rodzin: *Aagonidae*, *Chalcididae*, *Leucospidae*, *Pteromalidae* i *Tetracampidae* Ameryki Północnej (1996), rewizję części światowych *Torymidae* z plemienia *Palachiini* (1998). W latach 2001–2002 opublikował kilka prac o gatunkach z rodzaju *Ammoplanus* (*Sphecidae*). Opracował również biosystematyczny indeks palearktycznych przedstawicieli rodziny *Eulophidae* i *Tetracampidae* (1968). Obszerniejsze faunistyczne publikacje dotyczą błeskotek Mołdawii (1961–1966), Włoch (1971) i Jugosławii (1977).

Dr Z. BOUČEK ma również znaczące osiągnięcia w szkoleniu entomologów z całego świata w zakresie *Chalcidoidea*. Godne podkreślenie jest również okazywanie nieocenionej pomocy wszystkim zwracającym się do niego z prośbą o oznaczenie owadów, które były wysyłane na jego adres do Anglii. Pomimo prowadzenia własnych badań zawsze znajdował czas na bezinteresowne służyć swoją wiedzą i oznaczał okazy tak trudnej grupy owadów. Pisząca te słowa również wielokrotnie korzystała z jego wiedzy i życzliwości.

W uznaniu osiągnięć badawczych na polu taksonomii i faunistyki *Chalcidoidea*, towarzystwa entomologiczne Czech, Chorwacji, Włoch i Serbii nadały Dr Z. BOUČEKOWI Członkostwo Honorowe. Ponadto Dr Z. BOUČEK jako drugi na świecie został uhonorowany przez International Society of Hymenopterologists medalem „Distinguished Research Medal”.

W imieniu wszystkich przyjaciół i beneficjentów Jego wiedzy, życzymy Jubilatowi dobrego zdrowia, długich lat życia, pomyślności i wiele radości z przyszłych, równie znakomych jak poprzednie, prac entomologicznych.

Małgorzata SKRZYPCZYŃSKA, Kat. Entomol. Leśnej AR, Kraków

Z głębokim żalem zawiadamiamy, że w dniu 9 marca 2005 roku zmarł w wieku 74 lat

prof. dr hab. Robert LUTEREK

Długoletni pracownik Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, emerytowany profesor tej uczelni, gdzie pełnił m.in. funkcję prorektora, wicedyrektora Instytutu Ochrony Lasu oraz kierownika Katedry Entomologii Leśnej. W uznaniu zasług uhonorowany najwyższymi odznaczeniami państwowymi i resortowymi, w tym Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Złotym Krzyżem Zasługi. Wieloletni Członek Polskiego Towarzystwa Entomologicznego.

Odszedł od nas zasłużony naukowiec, wychowawca wielu pokoleń pracowników naukowych i studentów, przyjaciel młodzieży.

Pochowany został 15 marca na Cmentarzu Junikowskim w Poznaniu.

Cześć Jego Pamięci

**Zarząd Główny
Polskiego Towarzystwa Entomologicznego**

ERRATA – CORRIGENDA

W pracy opublikowanej w poprzednim zeszycie „Wiadomości Entomologicznych”:

ZAWAL A., BUCZYŃSKI P., MROWIŃSKI P. 2004: Wążki (*Odonata*) kilku drobnych zbiorników wodnych okolic Nowogardu (Pobrzeże Szczecińskie).
Wiad. entomol., **23** (4): 197-213.

na skutek błędu zecerańskiego, na stronach 206–208 brak jest wypełnienia pól tabeli (Tab. II). W związku z tym na następnych stronach niniejszego zesztu zamieszczmy tę tabelę w prawidłowej postaci, a także stronę 205 (wszystkie z zachowaniem właściwej paginacji) tak, by możliwe było wklejenie całych kartek z tabelą, w miejsce kartek z jej błędną wersją.

Za zaistniały kłopot Redakcja bardzo przeprasza Autorów artykułu i Czytelników.

kość (w przypadku rycin wykonanych tuszem) nie powinna przekraczać formatu A4. Ryciny, które były już reprodukowane, należy w opisie odpowiednio oznaczyć. Unikać należy tabel o dużym formacie (przekraczającym na wydruku szerokość 18 cm). Liczba fotografii i tabel powinna być maksymalnie ograniczona. Rysunki, fotografie i wykresy należy znakować liczbami arabskimi, a ich detale literami, natomiast tabele liczbami rzymskimi. Objasnienia rycin należy zamieścić oddzielnie, a objasnienia tabel łącznie z nimi, w języku polskim i angielskim.

- W wykazie piśmiennictwa należy uwzględniać wyłącznie pozycje cytowane w tekście pracy. Wykaz ten powinien być zestawiony według alfabetycznego porządku nazwisk autorów, z podaniem nazwiska i inicjałów imion, roku wydania, pełnego tytułu pracy, skróconego tytułu wydawnictwa, miejsca wydania (w przypadku wydawnictw ciągłych nie będących czasopismami), tomu (ewentualnie także zeszytu) i liczby pierwszej i ostatniej strony. Np.:

Marcinkowski H. 1984: Rzadkie gatunki motyli większych (*Macrolepidoptera*) z Gór Sowich. Pol. Pismo ent., 54: 229-230.

Burakowski B., Mroczkowski M., Stefańska J. 1985: Chrząszcze *Coleoptera* – *Buprestoidae*, *Elateroidea* i *Cantharoidea*. Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, 10: 1-401.

Przy wydawnictwach zwartych należy podawać ponadto nazwę instytucji wydawniczej z jej siedzibą. Np.:

Jura Cz. (red.) 1988: Biologia rozwoju owadów. PWN, Warszawa. 250 ss.

W krótkich doniesieniach dopuszcza się jedynie niezbędne, skrócone cytowania, zamieszczone w tekście wg wzoru:

Marcinkowski 1984: Pol. Pismo ent., 54: 229-230.

- Transliterację z alfabetów niełacińskich należy przeprowadzić według Polskiej Normy, a stosowane skróty tytułów czasopism winny być zgodne z „World list of scientific periodicals”.

- Do prac historiograficznych, przedstawiających sylwetki entomologów, należy dołączyć możliwie pełny wykaz ich publikacji z zakresu entomologii i dziedzin pokrewnych, a w treści tychże prac zaprezentować entomologiczną spuściznę materialną danego entomologa (zbiory, księgozbiór itp.) z podaniem jej aktualnych losów.

- W artykułach i doniesieniach (za wyjątkiem recenzji, sprawozdań, komunikatów i materiałów kronikarskich) należy przy nazwach systematycznych rodzajów i gatunków cytowanych po raz pierwszy w pracy, umieszczać nazwiska (lub ich skróty) odpowiednich autorów (według zasad przyjętych w „Międzynarodowym Kodeksie Nomenklatury Zoologicznej”).

- Zaleca się:

- podawanie elementów daty w kolejności – dzień, miesiąc, rok, przy czym miesiące należy oznaczać liczbami rzymskimi (np. 25 IX 1989);
- podawanie przy nazwach stanowisk, oznaczeń kwadratów siatki UTM 10 x 10 km;

- W celu zapewnienia właściwego poziomu merytorycznego czasopisma, wszystkie artykuły (za wyjątkiem materiałów kronikarskich, recenzji, polemik itp.) przed przyjęciem do druku są recenzowane przez specjalistów z odpowiedniej dziedziny.

- Materiały do druku prosimy przysłać pod adresem Redakcji. Do przesłanych materiałów należy dołączyć: adres korespondencyjny (z telefonem) oraz kserokopię dowodu uiszczenia opłat statutowych PTEnt. za rok bieżący (lub inny dokument potwierdzający ich uiszczenie).

- Autorzy artykułów otrzymują bezpłatnie 50 nadbitek. Autorzy krótkich doniesień i materiałów kronikarskich otrzymują nadbitki według każdorazowo ustalonego podziału, natomiast autorzy recenzji, polemik, sprostowań itp. nadbitek nie otrzymują.

„Wiadomości Entomologiczne” drukują odpłatnie ogłoszenia drobne i reklamy popularyzujące wyroby i usługi mające zastosowanie w szeroko pojętej działalności entomologicznej. Za treść ogłoszeń i reklam Redakcja nie odpowiada. W ogłoszeniach drobnych opłata wynosi 0,50 zł od znaku, natomiast opłata za reklamy ustalana jest każdorazowo na drodze umowy między reklamującym a Redakcją. Członkom Polskiego Towarzystwa Entomologicznego przysługuje 20% zniżka.

WARUNKI PRENUMERATY - SUBSCRIPTION ORDERS

PRENUMERATA KRAJOWA

- Prenumeratę krajową dla osób fizycznych nie będących członkami PTEnt. oraz osób prawnych prowadzi Biblioteka Polskiego Towarzystwa Entomologicznego, ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław. Wpłaty na rok 2005, w wysokości 45,- zł., przyjmowane są na konto:
PKO BP S.A., I O/Poznań
82 1020 4027 0000 1402 0030 9740
- Zamówienia hurtowe prosimy kierować pod adresem Redakcji. Przy zakupie powyżej 30 egzemplarzy udzielamy 20% rabatu.
- Prenumeratę dla członków PTEnt., z 20% zniżką, przyjmuje:
Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Entomologicznego,
ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań,
PKO BP S.A., I O/Poznań
82 1020 4027 0000 1402 0030 9740

ISBN 83-89887-12-6

FOREIGN SUBSCRIPTION

Subscription order and all payments should be addressed to:

Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Entomologicznego,
Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań, Poland.

Our account: N° 82 1020 4027 0000 1402 0030 9740
is placed in: PKO Bank Polski S.A., I O/Poznań, Poland.

Price: institutional - 30 \$, personal - 20 \$, single fascicles - 10 \$ each.